

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920.

Andra kammaren.

Nr 5.

Lördagen den 17 januari, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 12 innevarande januari.

§ 2.

Herr statsrådet *Holmquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 12, med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 54 och 56 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862;

nr 13, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 1 mom. 2 i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning;

nr 14, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § utsökningslagen;

nr 16, angående bestridande av kostnader för utredning rörande frågan om förbättrade sjöfartsförbindelser med England;

nr 17, angående bemyndigande för byggnadskommissionen för dubbelspåret Rönninge—Ström att utbetala ersättning för viss skada;

nr 18, angående överlåtelse av den gamla järnvägsbron över Ängermanälven vid Forsmo;

nr 19, angående upplåtelse av viss statens järnvägar tillhörig mark vid Tullinge hållplats m. m.;

nr 20, angående medgivande för landskanslisten K. H. Schöning att komma i åtnjutande av de från och med år 1918 fastställda avlösningsförmåner för landsstaten;

nr 21, angående årligt understöd åt förra städerskan Hilma Regina Andersson;

nr 26, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 30 mars 1900 angående förbud mot försäljning inom riket av tändstickor, i vilkas tändmassa vanlig (vit eller gul) fosfor ingår; och

nr 28, angående anstånd med erläggande av ränta och annuitet å statslån för järnvägsanläggning mellan Gånghester och Ulricehamn.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

Andra kammarens protokoll 1920. Nr 5.

§ 3.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

Föredrogos för remiss till utskott, i ett sammanhang, Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov. samt nr 2, om tilläggsstat till riksstaten för år 1920.

Därvid anförde:

Herr L i n d m a n: Herr talman! Det torde icke anses underligt, om man börjar ett anförande vid remissdebatten i dessa tider med att tala något om den finansiella situationen. De förhållanden, som sammanhånga med statsfinanserna, göra sig gällande över allt i världen, i alla länder och så även i vårt land.

I den bilaga till den kungl. propositionen, som bär rubriken Inkomsterna, uttalar statsrådet och chefen för finansdepartementet, att framtiden ur statsfinansiell synpunkt icke ter sig vidare ljus, och förvisso tror jag, att man måste giva honom rätt i detta betraktelsesätt. Utgifterna hava under den gångna kristiden stigit på ett oroväckande sätt, så att man rent av kan tala om en svindlande fart. Dess bättre hava dock kristidens inkomster lyckats möjliggöra täckandet av utgifterna, även om det har skett på ett ofta för näringslivet betungande sätt. Nu är emellertid en av dessa skattekällor, som uppkommit på grund av kristiden, nämligen krigskonjunkturskatten, borta, och finansministern har måst söka ersättning för den sålunda förlorade skatten genom anlåtande av andra utvägar. Bland dessa framträder särskilt höjningen av inkomst- och förmögenhetsskatten eller rättare sagt höjningen av grundtalet för densamma upp till 175 procent. Gränsen för vad som genom denna skatt är möjligt att åstadkomma torde väl minst sagt kunna anses vara uppnådd, om icke rent av det vore riktigare att säga, att gränsen därmed har blivit överskriden. Men vad som är otvivelaktigt, det är att med sådana betydande höjningar av skatteprocenten för inkomst- och förmögenhetsskatten från det ena året till det andra blir näringslivet oroat. Det kan icke känna det lugn och den stabilitet, som näringslivet egentligen borde hava rätt att fordra från statsmakternas sida. Det är därför en ganska märklig åtgärd, när höjning sker på detta sätt. Jag erkänner, att den är mycket lätt att åstadkomma, ty som det nu är inrättat, är det ju endast att höja grundtalet med så och så många tiotals procent. Men följden blir den, som jag nyss antydde, nämligen näringslivets oroande. Näringslivet har under den gångna kristiden varit betungat av skatter på ett ganska oroväckande sätt. Dessa förhållanden framkalla eftertanke, huruvida man icke skulle kunna råda någon bot här för på det sättet, att ett grundligare och mer förutseende beredande av skattefrågorna kunde komma till stånd, jag menar på det sättet, att vid behandlingen av skatteproblemen man kunde se saken så att säga på något längre sikt, så att icke näringslivet bleve utsatt för dessa plötsliga höjningar av skatterna, som det omedelbart ser sig ställt inför; med andra ord, om icke en utredning i detta fall kunde göras, som kunde så att säga jämna ut skattebördan under ett antal år framåt.

Den höjning, som nu äger rum av inkomst- och förmögenhets-skatteprocenten, drabbar emellertid icke blott näringslivet; den gör sig gällande ganska djupt ned och drabbar även ganska små skattebetalare. Jag har roat mig med att göra en liten undersökning i detta avseende beträffande vissa inkomstskattebetalare, nämligen sådana, vilkas inkomst icke uppgick till mer än 1,600 kronor före kriget och vilka nu äro uppe i en inkomst av 4,160 kronor. Jag har även gjort en undersökning beträffande en annan inkomsttagare, som före kriget hade 6,200 kronor och nu är uppe i 12,560 kronor. Jag skall icke upptaga tiden, jag har icke rätt att belasta protokollet med för mycket siffror, men jag vill dock framhålla, att denna undersökning visar, att inkomst- och förmögenhetsskatten icke är oväsentlig ens för sådana små inkomsttagare. Den är tvärtom ganska väsentlig; och om man räknar med den höjning, som här kommer att äga rum, i synnerhet om man gör jämförelse mellan grundtalet och de 175 procenten och särskilt tager i betraktande, att dessa skattebetalare förut icke i allmänhet varit drabbade av krigskonjunkturskatt, så finner man, att denna beskattning icke är något oväsentligt. Och lägges till detta de kommunala skattebördorna, blir skatten även för sådana inkomsttagare synnerligen betungande. Den undersökning jag gjort gäller Stockholms stad, men om man utsträcker den till andra delar av landet, skall man finna, att på sådana ställen, där kommunalskattebördan kanske går upp till 30 kronor per bevillningskrona, kunna små inkomsttagare, såsom präster, skollärare o. s. v., bliva utsatta för ganska betydande skatteökningar. Jag tror för min del, att det skulle vara synnerligen önskvärt, om någon ändring kunde åstadkommas i detta förhållande.

Men just detta giver mig anledning att påpeka ett annat förhållande och att erinra om den kommunala skatterevisionens påskyndande. Vi veta, att en sådan revision pågår sedan lång tid tillbaka; den har pågått icke mindre än tio år. I trontalet talades med en viss försiktighet om, huruvida möjlighet skulle förefinnas att framlägga proposition i ämnet till årets riksdag. För min del tror jag, att det vore önskvärt, om man kunde komma till någon definitiv lösning av denna fråga, ty ett provisorium i detta fall skulle endast verka mera oroande, än om man kunde erhålla ett definitivt förslag. Hans excellens herr statsministern talade i ett föredrag i Göteborg under förliden höst om att det vid den då ifrågavarande tidpunkten icke hade varit möjligt för regeringens ledamöter att bilda sig en bestämd ståndpunkt till de principer, som framkommit, och i synnerhet icke till frågan om särskilda intresseskatter, fastighetsskatt och näringskatt, vid sidan av den moderniserade kommunala inkomstskatten. Det skulle ju onekligen vara av intresse att erfara, huruvida det lyckats regeringen att numera komma till någon större klarhet med sig själv i en sådan viktig fråga som denna. Av meddelanden, som lämnats av en tjänsteman i finansdepartementet, framgår, att man i det förslag, som förberedes inom departementet, synes förutsätta såväl en särskild fastighetsskatt som en särskild näringskatt vid sidan av dels en proportionell inkomstskatt och dels en progressiv skatt. Det blir ju

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

ganska mycket av det goda, och den stora frågan om hur dessa många olika skatter skola avvägas i förhållande till varandra är onekligen synnerligen viktig, ty lika angeläget som det är att bortskaffa orättvisa, lika angeläget är det att vid uppgörandet av ett förslag till en kommunal beskattning hindra uppenbara överdrifter i motsatt riktning.

Herr talman, jag återkommer till frågan om de 175 procenten å inkomst- och förmögenhetsskatten. Finansministern uttalade den riktiga grundsatsen, att statens finansväsende givetvis under normala förhållanden bör vara så anordnat, att årets utgifter kunna med säkerhet bestridas — utan tillgripande av kapitaltillgång — av samma års inkomster. I trots av denna mycket riktiga grundsats gör dock finansministern ett ganska betydande grepp i kassafonden, dels därigenom att han tager i anspråk av desamma 99 miljoner kronor i runt tal för täckande av utgifterna å tilläggsstaten för 1920 — en åtgärd varom icke något är att säga — dels därigenom att han därjämte tager ytterligare ur samma kassafond ett belopp av 104 miljoner kronor för att kunna täcka utgifterna under riksstaten för år 1921. Detta är med andra ord ett uttagande för 1921 års stat av kapitaltillgångar. Det är icke underligt, om finansministern vid ett dylikt förfarande anser, att det nu icke är så mycket fråga om att kunna få den föreliggande budgeten att gå i hop utan att det i synnerhet är framtiden, det som kommer efter denna budget, som ter sig dyster och bekymmersam. Detta har han onekligen rätt i, och det är så mycket riktigare, som man väl icke får förbise de stora förluster som förr eller senare komma att framvasas såsom resultat av kommissionernas verksamhet. Jag känner icke de siffror dessa förluster kunna komma att belöpa sig till, jag endast ser i berättelsen om vad i rikets styrelse sig tilldragit, att bränslekommissionens skulder utöver tillgångarna den 30 november förlidet år uppgingo till 60 miljoner kronor. Man gör sig den frågan, om det är hela den förlust som bränslekommissionen kommer att åsamka staten eller om den blir större, och man gör sig vidare den frågan, om sådana förluster även skola uppkomma på andra kommissioners verksamhet. Men då otvivelaktigt förluster äro att emotse, förluster som orsakats av kristidens förhållanden, synes det mig, att det hade varit riktigare, att man för att möta dessa förluster reserverat de inkomster, som uppkommit under kristiden på grund av de höga skatterna, alltså att kassafonden i försä hand borde hava varit avsedd för att täcka sådana uppkommande brister. Finansministern vill emellertid icke begagna den utväg som han själv betecknar som den närmast till hands liggande, nämligen att omedelbart söka bereda tillgång till en eller flera nya skattekällor. Därmed bör efter hans mening anstå. Vi få således, mina herrar, det nöjet att framdeles täcka de av kristidskommissionerna åsamkade förluste na med nya skatter. Fortgår det på samma sätt som nu, så blir icke något annat övrigt än att tillgripa indirekta skatter. Men det är ju naturligtvis angenämt för en finansminister att kunna undvika detta och slippa komma därhän. Vad som förvånar är, att han icke vidtager några åtgärder ifråga om särskilt

sådana tullar som äro att hänföra till lyxvaror eller därmed jämförligt. Jag är den första att erkänna, att tullar å lyxvaror icke spela så stor roll, för så vitt man icke utsträcker begreppet lyxvaror till sådana artiklar, som användas av befolkningen i dess helhet.

Om nu emellertid utgifterna uppgå till visst belopp, så är det klart, att det behövs inkomster för att täcka dem med. Man kommer då ovillkorligen på den tanken, om det icke finnes någon möjlighet att kunna minska på utgifterna. Det är en nödvändig sak att få inkomster och utgifter i en stat att gå ihop, men på sådant sätt att skatterna icke bli av den beskaffenheten, att de verka fullkomligt ruinerande för den enskilde och för näringslivet. Kan man icke utan att riskera detta skaffa erforderliga inkomster, då återstår icke annat än att söka nedbringa utgifterna. Det är, herr talman, naturligtvis mycket lätt att säga detta, och var och en vet själv, hur svårt detta är att tillämpa vid uppgörandet av en budget, där naturligen kraven komma från alla håll. Men inför den tvingande nödvändigheten måste man dock gripa verket an och undersöka, var möjlighet kan finnas att göra besparingar. En sakk framstår därvid att tänka på. Det är icke utan viss oro, förmodar jag, som vi litet var ha sett den svindlande utvecklingen på ett visst område, nämligen beträffande statsförvaltningen. När vi tala om sparsamhet med statens medel överhuvud taget, få vi icke förbise, hurusom under de senare åren en rent oroande utveckling ägt rum i fråga om nya ämbetsverk, utvidgning av gamla ämbetsverk och ökning av antalet ämbetsmän. I en bilaga till den kungl. proposition vid förlidets års lagtima riksdag, som handlade om dyrtidstillägg, finnes en sammanställning av antalet ämbetsmän inom statsförvaltningen som är av ganska stort intresse. Där påvisas ökningen under femårsperioden 1913—1918 och av densamma framgår, att hela antalet befattningshavare inom olika grenar av statsförvaltningen under dessa fem år ökats från 84,302 till 98,843 eller med 14,541, alltså med 17,2 % på fem år. I de affärsdrivande verken har ökningen varit 44 %, men uti de centrala ämbetsverken har den icke varit mindre, ty där har ökningen varit 45 % på 5 år.

Det skulle även vara av intresse att framtaga ytterligare siffror, som belysa detta oroväckande förhållande. Men jag vill inskränka mig till att endast anföra ännu en sak, nämligen hurusom på dessa 5 år antalet kvinnliga befattningshavare, ordinarie och extra, uti de centrala ämbetsverken ökats med icke mindre än 134 %. Och om man nu till antalet av år 1918 befintliga statstjänstemän lägger den icke medräknade tillfälliga personalen vid statens järnvägar, tillägger omkring 23,600 folkskollärare och folkskollärarinnor och 2,700 präster, kommer man upp till ett antal av 130,000 statsämbetsmän. Var och en kan ju lätt finna, att detta är en högst betydande siffra i förhållande till landets befolkning. Jag undrar, om man icke skulle kunna företaga en ordentlig undersökning av möjligheterna för en minskning av antalet ämbets- och tjänstemän. Jag undrar, om det icke till sist blir en tvingande nödvändighet. Ty det är ju en bjudande plikt för staten att avlöna sina tjänstemän

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

på sådant sätt, att de kunna uppehålla sin ställning såsom fullt oberoende gentemot allmänheten. Nu är det så, att ämbetsmannaklassen hotas av de största bekymmer och svårigheter i ekonomiskt hänseende. Den hotas att därigenom varda förflyttad ned på ett lägre plan än det, på vilket denna klass förut stått. Detta måste förebyggas icke blott för tjänstemännens egen skull utan i statens eget välförstådda intresse. Kungl. Maj:t har nu också meddelat, att ett förslag till förbättrande av tjänstemännens löner är att emotse, och denna åtgärd måste betraktas såsom fullt riktig. Därför är det heller icke något att invända emot den mening, Kungl. Maj:t uttalat beträffande denna revision av gällande löner, nämligen att då icke taga någon hänsyn till organisationsförändringar utan lämna dem åsido. Det skulle nämligen annars taga alldeles för lång tid, och lönefrågor är det angeläget att klara upp, så att icke ämbetsmannakåren skall taga skada. Men den organisationsförändring, om vilken jag talar, måste dock komma. Den måste komma samtidigt och ske jämsides med den lönerrevision, som skall äga rum. Regeln måste bli: mindre antal ämbetsmän, men fullgoda betalningsvillkor! Jag tillåter mig dessutom ifrågasätta, om icke det dyrtidstillägg, om vilket förslag nu kommer att framläggas, bör kunna träda i kraft något tidigare än vid den tidpunkt, då det nu gällande dyrtidstillägget upphör att gälla.

Ett område, där utan tvivel en besparing vidare skulle kunna äga rum, är det, som berör kommittékostnaderna. Av berättelsen om vad i rikets styrelse sig tilldragit finner man, att förteckningen på kommittéer och sakkunniga upptager betydligt mer än halva berättelsen. För utredning genom sakkunniga och kommittéer finnas under de olika huvudtitlarna anslag på tillhoppa 2,420,000 kr. Det nu ifrågasatta anslaget innebär en höjning från det i 1920 års stat upptagna med icke mindre än 860,000 kr. I verkligheten äro emellertid dessa kommittékostnader vida större än som framgår av respektive stater. För år 1918 uppgingo de sålunda till 3,100,000 kr. i runt tal, under det att de i samma stat voro beräknade till 1,560,000 kr. — ett överstigande alltså med inemot hela anslaget. Av fjolårets kommittékostnader belöpa sig enligt uppgift från statskontoret ensamt de under nionde huvudtiteln till i det närmaste 800,000 kr., under det att de i riksstaten upptagits till 150,000 kr. — ett överstigande alltså med mer än fyra gånger själva anslaget. Man gör sig den frågan, om det är nödvändigt, att dessa kostnader skola uppgå till så betydande belopp, och om över huvud taget man erhåller tillräcklig valuta för dessa statsutgifter. Kan man icke i sparsamhetens intresse söka minska på dessa utgifter?

I den kungl. proposition, som här föreligger, förekommer jämväl frågan om inrättande av ett nytt ämbetsverk, riksrevisionsverket, som kommer att draga betydande kostnader. Huruvida det ämbetsverk, som skall handhava sjukförsäkringsärendena, kommer, vet man däremot icke. Det uttalades i trontalet, att närmare utredningar pågå rörande hela denna fråga, men man vet icke, huru-

vida det finns någon möjlighet att komma fram med det. Att döma av de siffror, det här är fråga om, gäller det betydande belopp för svenska statens budget i kommande tider. Enligt sjukförsäkringskommitténs förslag är statens bidrag beräknat till 37 miljoner kr. Enligt en nyss i tidningarna synlig uppgift anser socialstyrelsen att detta ej räcker utan att statsbidraget kommer att uppgå till 55,000,000 kr. samt påpekar samtidigt, att det kommer att draga en stab av tjänstemän på icke mindre än 3,000. Utan varje tvivel finns det icke någon, som icke anser, att införandet av sjukförsäkring ur alla synpunkter skulle för vår befolkning vara av stort värde och till stor nytta, men man bävar inför dessa stora siffror och gör sig den frågan, om det kan vara riktigt, att Sverige skall införa en sådan sjukförsäkring i mer omfattande grad än vad något annat land, som infört sjukförsäkring, gjort.

Ett område, där staten måste söka se till att ökade inkomster ernås, är de affärsdrivande verken. Deras avkastning betecknas av finansministern såsom den svaga punkten i statens finansväsende. Finansministern uppger, att de affärsdrivande verkens bidrag år 1913 i förhållande till de egentliga statsinkomsterna var såsom 1:4 men att de nu sjunkit till förhållandet 1:8. Jag skall icke uttala mig om anledningen till de dåliga resultat, som framkommit av statens affärsdrivande verksamhet, därför att det därvidlag kan finnas omständigheter, som man icke tillräckligt känner, och man kunde lätt begå en orättvisa, om man utan intimare kännedom om förhållandena gäve sig in på detta kapitel. Det kan finnas sådana förhållanden som t. ex. vid statens järnvägar, att statsbanor äro anlagda i Norrland, vilka väl egentligen aldrig varit avsedda att kunna giva ens full ränta på kapitalet. Det finns också sådana förhållanden, där direktiv kunna lämnas till dessa ämbetsverk av en högre myndighet, alltså av Kungl. Maj:t, om t. ex. inköp av stenkol till vissa bestämda högre pris, vilket kan verka förrykande på deras verksamhet. Men man må nu se den saken hur som helst — ett är väl i alla fall visst, att det blir nödvändigt att tillse, att dessa ämbetsverk icke blott bära sina utgifter för driftkostnader utan att de även komma därhän att de kunna förränta det i dem nedlagda kapitalet — ja, jag skulle vilja säga än mer — att de även därutöver skulle kunna betala sådana utgifter, som åligga en enskild näringsutövare, nämligen sådana, som motsvara skatt till stat och kommun. Härutöver måste naturligtvis sådana verk som post och telegraf, som intaga en monopolställning, lämna betydande inkomster. Man kan emellertid icke blunda för att det icke går att hjälpa upp detta allenast genom att höja taxorna, ty sådant kan särskilt beträffande järnvägstaxorna verka hämmande på näringslivet och utvecklingen, utan man får väl även tänka på om icke sparsamhetens dygd skulle kunna komma till något större utövning. Ser man på siffrorna rörande den personal, som är anställd i de affärsdrivande verken, finner man, att från år 1913 till år 1918 har personal-

Vid remiss av
statensverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

antalet i postverket stigit från 4,379 till 5,141, i telegrafverket från 8,099 till 12,948 och vid statens järnvägar från 22,726 till 32,406 — däri icke inberäknad den tillfälliga personalen vid vattenfallsverken från 399 till 753. Såsom jag nyss nämnde utgöra dessa siffror för det hela en ökning av 44 %.

På tal om det finansiella läget framställer sig såsom ytterst nödvändigt åstadkommandet av ett förbättrat förhållande mellan export och import. Det vill se ut, som om vi i detta land efter kristidens svårigheter skulle söka ett riktigt ordentligt taga skadan igen. Här kommer man osökt in på frågan om spannmålsimporten, med andra ord importen av vete. Staten har ju förbundit sig att inköpa 1919 års skörd av vete och råg. Det är då angeläget, att den skörd, som kommit till inom landet, blir i första rummet använd för den egna brödförsörjningen, och att importen begränsas till den minsta möjliga. Medelkonsumtionen av brödsäd utgjorde under 10-årsperioden 1904—1914 1.082,000 ton, och under det enda året 1914 utgjorde den 1.010,000 ton. Under det svåra ransoneringsåret från september 1918 till september 1919 nedgick konsumtionen till följd av ransoneringen till $\frac{3}{4}$ av sistnämnda belopp eller rättare sagt till 752,000 ton. Nu beräknas 1919 års skörd till 806,000 ton, vartill kommer ett lager vid konsumtionsårets början av 126,000 ton, eller således tillsammans 932,000 ton. Det är icke så långt ifrån konsumtionen under 1914. Men ändock är nu igångsatt en import av vete av icke mindre än 140,000 ton, och genom statens försorg har tonnage anskaffats för att hitföra denna vetekvantitet. Man vill ju då gärna se litet närmare på siffrorna beträffande vetekonsumtionen, och man finner av dessa, att veteåtgången under den nyss nämnda tioårsperioden var cirka 400,000 ton och under den nyss nämnda ransoneringsåret 357,000 ton, men att den nu beräknas till icke mindre än 450,000 ton. Om konsumtionen av vete skulle pågå på samma sätt, som den gjort under månaderna september, oktober och november förliden höst, skulle konsumtionen komma att uppgå till 536,000 ton per år eller väsentligt mer än medeltalet för åren 1904—1914. Detta blir alltså resultatet, om man fortsätter att äta vetebröd i samma omfattning, som man gjort dessa månader. Enligt min uppfattning måste regeringen göra vad den kan för att inskränka veteimporten, och i varje fall för att hindra den att ytterligare ökas utöver den, som genom regeringens medverkan beträffande befraktningen redan har kommit till stånd, ty det går icke att öka importen med det ena tiotalet miljoner kronor efter det andra och därmed försämrå vår handelsbalans. Man får icke importera så mycket vete, att det till sist kan sluta med att vi få exportera vår råg. Vid den fördelning av vetet, som sålunda påkallas, bör man icke underlåta att tillse, att rågmjöl utan hinder får lämnas från de kvarnar, som ligga närmast konsumtionsorterna.

Tillkännagivandet i trontalet, att avvecklingen av statens reglerande åtgärder i näringslivet till huvudsaklig del kunnat genom-

föras, väcker allmän tillfredsställelse. Även om organen för dessa reglerande åtgärder försvinna, efterlämna de emellertid en kvarlåtenskap i följd av outhärliga och ouppklarade affärstransaktioner, som med nödvändighet påkalla en grundlig undersökning. En sådan har påyrkats från medlemmarnas i det parti sida, som jag tillhör, under förflutet års riksdag, och det föreligger nu samma yrkande i motioner från olika håll. Jag vill för min del kraftigt understryka dessa yrkanden. Regeringen har, synes det mig, icke fäst tillbörligt avseende vid dessa välgrundade krav utom att den, för att nu endast taga ett exempel, i fallet Svensk import anbefallt folkhushållningskommissionen att verkställa en undersökning, som man icke gärna kunde låta bli att föranstalta. Ett sådant tillvägagångssätt tillfredsställer emellertid icke allmänhetens anspråk på full klarhet över de dunkla punkterna. Det är enligt min mening orimligt att begära, att man skall kunna känna sig tillfreds med en sådan undersökning, då man i detta fall beträffande aktiebolaget Svensk import känner till, att det existerar en överenskommelse mellan å ena sidan livsmedelsstyrelsen i Stockholms län, som dock på sätt och vis lyder under folkhushållningskommissionen, och å andra sidan grundaren av detta bolag, en överenskommelse, som går ut på att livsmedelsstyrelsen förband sig, att, när den så fann lämpligt, i möjligaste mån vara den andra kontraherande parten behjälplig med anskaffande av livsmedel och att hos respektive myndigheter utverka bästa villkor för erhållande av importrätt för utländska varor. I denna sak fordrar det allmänna rättsmedvetandet en undersökning genom en fullkomligt opartisk undersökningskommission, ty med mindre blir det icke lugn i den saken.

Jag har talat om den viktiga grundsatsen, att minska importen och öka exporten. Med denna sammanhänger på det allra närmaste frågan om ökningen av vår produktion över huvud taget, med andra ord ökningen av arbetsprodukten. Jag har vid föregående tillfällen här i kammaren såväl under lagtima som urtima riksdagen i fjol talat om att det måste göras allvar av den saken. Jag har påpekat de ödesdigra följder, som skulle komma med den lagstadgade begränsningen av arbetstiden. Dessa följder hava icke utöblivit. De hava tvärtom framträtt ganska starkt och av den arbetsfrid, varom den kungl. propositionen talade, och vilken skulle bli en följd av lagens genomförande, har det inte blivit något. Tvärtom har det uppkommit arbetsstrider. I propositionen till lagtima riksdagen uttalade dåvarande civilministern, att det i och för sig icke var något att invända mot den meningen, att i stort sett en ökning av arbetsprodukten borde vara att motse med åttatimmarslagen. Nu bestrides detta! Vi framhöllo, att en sådan ökning i regel icke var att emotse, och att lagen därför icke borde antagas, och att i varie fall en lag icke borde genomföras, som nedbringade arbets-effekten just vid en sådan prekär tidpunkt, som den, vilken då förelåg och nu föreligger. Regeringen här ansvaret för vad som då skedde, därför att regeringen framlade denna proposition utan

Vid remiss av
stataverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

att den var tillräckligt grundligt förberedd, och därför att den fram-
lades vid en sådan tidpunkt, som jag nyss nämnde. Var stå vi nu?
Vi stå inför minskad produktion och ett ökat pris på arbetsproduk-
terna, och detta under det att man i hela världen talar om nödvändig-
heten att öka arbetsprodukten. Under det att hela Europas blickar
vända sig till Förenta staterna för att där söka erhålla hjälp i
penningar och varor, nedsätta vi i Europa arbetsprodukten. Vi
höra också vid upprepade tillfällen från Förenta staterna, huru-
som ledande statsmän, bland dem upprepade gånger förre livsme-
delsdiktatorn mr. Hoover, tydligt och klart uttala, att huru kan
man i Europa begära hjälp från Amerika då Europa icke vill göra
något för att hjälpa sig själv och i varje fall icke vill öka sin
arbetsprodukt i samma omfattning som sker i Förenta staterna, var-
ifrån hjälp begäres?

Jag vill, då jag talar om ökad arbetsintensitet, tillägga, att
jag därmed icke menar en viss klass, utan jag menar, att tiden vore
inne för att alla klasser och alla människor verkligen började ar-
beta mera för att kunna föra oss genom de svårigheter, som nu
förefinnas.

Hur är det för övrigt med det internationella faktum, om
vilket det talades så mycket i fjol? Vi hava sett, att den stora
arbetskonferensen ägt rum i Washington, men vi hava också erfarit,
att det land, i vars huvudstad konferensen hölls icke ens deltog
över ombud i själva konferensen. Vi veta icke om Förenta staterna
komma att ansluta sig till det lagförslag, som
föreligger, och om de icke göra det. Komma i så fall Kanada och
England att göra det? För övrigt går det lagförslag, som nu fram-
kommit, icke så långt som det lagförslag som genomförts i fjol
hos oss. Ifrån lagen äro undantagna Japan och en del andra exo-
tiska länder, vilka erhållit väsentliga lätnader i det framlagda
förslaget. Jag ber vidare att få erinra om att i Frankrike den
franske finansministern M. Klotz, uttalat, att arbetstidens begräns-
ning i Frankrike icke får genomföras på ett sådant sätt, att
produktionen minskas. Vart skall det då bära hän för oss, om vi
nu genomföra en lag, som kanske är strängare än på andra håll
eller icke ens där existerar? Vart skall det taga vägen, om un-
dantag icke kunna göras, utan lagen skall tillämpas med den rig-
örösa stränghet, som tydligen är fallet med arbetsrådets utslag, utslag,
som naturligen bero på själva lagens avfattning?

Som naturligt är, talas det i trontalet om att det första freds-
slutet efter världskriget nu är fullbordat efter 4 $\frac{1}{4}$ års krig och
mer än 1 $\frac{1}{4}$ års fredsförhandlingar. Tyvärr är icke detta freds-
slut sådant, som fredsvännerna hava tänkt sig. Resultatet ger tvärt-
om anledning till farhågor för framtiden, icke blott beträffande
de nytillkomna länderna, till vilka tillagts folk av nationalitet, som
icke är likartad med deras, utan även beträffande de oroligheter,
som kunna uppkomma i de besegrade länderna, oroligheter, som icke
minst frammanats genom de betydligt uttänjda fredsförhandlingar-
na. Icke heller de segrande makterna äro fria från påkänningar

av detta slag. Det gäller för oss i vårt land att vara på vår vakt i detta hänseende.

Vi hava enligt trontalet vidare att emotse ett förslag till avslutning till folkens förbund. Den franske konseljpresidenten M. Clemenceau samtidigt ordförande i höga rådet av de allierade makterna, har telegrafiskt underrättat statsministern om att freden är sluten och att ett dylikt förslag är att emotse, och statsministern har svarat honom med att lyckönska M. Clemenceau — till vad framgår icke direkt av svaret. Men ännu veta vi icke, vad detta förslag kommer att omfatta. Vi veta icke, vilka länder, som skola bliva medlemmar av detta folkens förbund. Vi stå inför den stora frågan, huruvida den mäktigaste nationen utanför Europa, Förenta staterna, kommer att bliva medlem av detsamma, eller om den kommer att utebliva. I det sistnämnda fallet kommer förbundet att erhålla en väsentligt annan karaktär, ty därigenom blir det inskränkt till att omfatta huvudsakligen de allierade makterna i Europa och vissa utom Europa befintliga allierade länder och de neutrala staterna, men de övriga länderna i Europa äga icke tillträde. Ryssland får det naturligt nog icke, men icke heller Tyskland har erhållit tillstånd att inträda i förbundet. Det blir nu för Sverige att taga ståndpunkt till frågan om de förmåner, ett sådant förbund erbjuder, svara emot de förpliktelser det pålägger, och om det i den inskränkta formen kan förenas med den vänskapliga ställning, som Sverige alltid intagit till alla makter, eller om det till äventyrs kan medföra ett betungande beroende. För oss blir den viktigaste synpunkten att i vårt bedömande av denna fråga handla med tanke uteslutande på *Sveriges* självständighet och Sveriges oberoende, med tanke på Sveriges välfärd.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr talman, mina herrar! Den regering, som vid detta tillfälle möter fram till remissdebatt, synes vid ett hastigt påseende icke hava samma prägel av segerglädje och kampglädje som i forna tider. Det vilar något av begravningsstämning och skilsmässostämning över densamma. Och man kan icke förvånas över en sådan stämningsbild.

Man skönjer i denna samling icke längre två förut väl bekanta och välkända anleten. Det ena anletet var övervägande jovialiskt, det andra övervägande myndigt. Deras frånvaro i denna krets beror på fakta, som vi alla känna. Det må vara de enskilda partiernas ensak att göra upp denna sak med sina medlemmar. Men det är även en riksdagens sak och en statsangelägenhet att se till, i vad mån dessa fakta kunna vara sådana, att man i samhällsmoralens intresse bör rikta en avgörande stöt, en kamp utan hänsyn till person, emot sammanblandningen av privata intressen och offentlig ämbetsmannagärning. Jag har i en motion om en officiell och utomordentlig undersökning av kommissionernas verksamhet gått in på denna fråga. Men jag återkommer även här till densamma. Kartago måste nämligen förstöras. Det har, som vi alla veta, hänt, att medlemmar från regeringens läger varit ekonomiskt intresserade i ett affärsföretag, vars

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

nästan hela verksamhet varit beroende på licenser från samma regering. Det har som bekant vidare hänt, att vi sett en landshövding som förgylld gallionsbild på en sillskuta, som havererat och gått i kvav. Det har hänt, att en Konungens troman varit titulärchef för ett sådant gulaschföretag, mot vilket riktats offentliga anklagelser att hava lurat staten på vissa skattemedel.

Men vi se denna röta — denna sammanblandning mellan privat förvärv, kapitalistisk vinst, å ena sidan och offentlig ämbetsmannagärning å andra sidan — vi se den även på andra samhällsområden. Det har från vederbörande myndigheter riktats offentliga anklagelser mot synnerligen högt stående män vid flottans varv om liknande sammanblandning. Även inom domarekåren sprider sig samma röta. Spekulationen griper omkring sig. Jag nämner endast namnet Malmo. När man ser denna röta ovanifrån och nedåt, så är jag viss om, att i fall man gör en undersökning om statens samtliga ämbetsmäns ställning i detta avseende, så skulle en sådan undersökning rörande spekulationens insteg visa sådana resultat, som vi allesammans måste på det livligaste beklaga. Det kräves i detta fall för att behålla vår gamla ämbetsmannakårs stora anseende, för att behålla rågången klar mellan privata förvärv och offentlig ställning, en stark regeringshand, en regering med prestige, en sådan, som rensar ut och gör rågången klar, den skarpast möjliga, mellan privat förvärv och offentlig ämbetsmannagärning.

Det sades av herr Rydén i en remissdebatt för något år tillbaka, att vi hade anarki inom Sveriges förvaltning. Det sades en gång av en framstående liberal, herr Staaff, att det fanns en viss ruttenhet inom förvaltningen. Jag går icke in på den frågan, om satsen var sann *då*; den är i varje fall sann *nu*. Det stinker. Det har talats om Alberti. Vi äro icke framme vid Alberti, men vi äro en bit på väg. Jag kan icke hjälpa, att jag hyser misstroende mot den alltjämt kvarvarande regeringen, att den i detta fall är den, som är mäktig att hämma en vandring på en sådan väg. Ty det finnes även från högsta regeringschefen vissa uttalanden, som gå i en sådan riktning, att man skulle kunna ursäkta, om regeringskamraterna föllo för en sådan gärning, som den, för vilken Rydén och Schotte föllo. Jag erinrar om en debatt i våras, då jag framställde anmärkning mot herr Hellner, emedan han satte som villkor för att taga utrikesministerportföljen att han skulle få vara ordförande i Tobaksmonopolet med 10.000 kronors årlig inkomst. Jag anmärkte, att ett sådant exempel från höjderna vore dåligt, det vore en maning nedåt för en underordnad att göra sammaledes. Då yttrade herr Edén ordagrant: »Särskilt för en man i utrikesministerns ställning är verkligen den avlöning, som staten består, icke sådan, att han med de krav. som staten ställer på honom, kan göra sig oberoende av varje tillskott.» En proklamation från själva regeringschefen alltså, att ett ekonomiskt tillskott vid sidan vore tillbörligt, och att detta ingenting vore att klandra vederbörande för. Där leder en rak och bred väg från detta statsministerns uttalande till herr Schottes skämtsamma infall telefonledes till en av stadens tidningar om att ett statsråd vore så dåligt

avlönat, att man nödvändigt måste ha något »bredvid». Det leder en rak och farbar väg från detta uttalande till liknande fall inom den svenska ämbetsmannavärlden då man använt den av statsministern medgivna rätten att hjälpa till med tillskott »bredvid».

Jag vill därför, som jag nämnde, för min del säga det, att om icke andra proklamationer, andra direktiv, komma ifrån regeringens högsta ledande man och sedan från regeringsbanken i dess helhet, så kunna vi aldrig rensa ut ruttonheten inom förvaltningen, och vi kunna aldrig trampa upp den rågång, som sannerligen kräves, som jag förut erinrat om, mellan förvärvsbegär å ena sidan och den offentliga förtroendemannaställningen å andra sidan.

Ehuru herr civilministern icke är närvarande i denna kammare, tillåter jag mig till honom framställa en liten interpellation. Jag förmodar, att i det bolag, som har bildats för liberal-socialistisk regeringssamverkan, råder en solidarisk ansvarighet en för alla och alla för en, och att alltså någon annan vill svara på den till civilministern framställda interpellationen. Det gäller nämligen regeringens enligt min tanke synnerligen underbara principer i fråga om behandlingen av utlänningar, särskilt i fråga om utvisning. Det kom som bekant på sin tid till Sverige, till Skåne, en viss »godsägare Lindström». Han befanns vid närmare påseende vara identisk med general Ludendorff. Det kom sedan nyligen hit till Sverige en man från Tyskland — han kallade sig Hansen. Han befanns vid närmare påseende vara identisk med Münzenberg. Det råder den likheten mellan dessa personer, att båda äro tyska undersåtar, båda kommo in på falska pass, båda hava veterligen icke gjort något ogagn inom Sverige. Men det är den skillnaden mellan dem, att den ene var tysk kejsargeneral, den andre tysk radikal socialist. Ludendorff blev icke häktad, Münzenberg häktades. Ludendorff blev icke utvisad, Münzenberg utvisades. Ludendorff fick stanna länge, röra sig i frihet, tala med nästan vem som helst. Enligt vad jag nyligen erfarit har Münzenberg, utan att få tala med sina vänner här i huvudstaden, utan att de veta det ringaste om saken, blivit skickad i väg. Jag vill då ställa den frågan: var finnes i de här fallen den princip, som regeringen följer i sin utvisningspolitik? Gör man skillnad enligt gällande svensk lag i detta fall på tyska generaler och tyska socialister? Jag vill från regeringens sida hava ett svar på den frågan, vilka principer, som följts eller eventuellt icke följts i denna deras så kallade politik.

Jag vill vidare, i likhet med herr Lindman nyss, något vidröra även utrikesfrågorna. Jag vill då i olikhet med herr Lindman från mina utgångspunkter synnerligen bestämt beklaga, att regeringen genom svaromålet på ententens vädjan om att deltaga i blockaden mot Ryssland fullföljt sin olyckligt inslagna politik från decemberdagarna 1918. Man har fullföljt sitt fallande ur den neutrala kursen, som man redan då påbörjade. Man har därjämte ställt den svenska statens resurser på den ena sidan i klasskampen. Ty där råder en klasskamp mellan ententens kapital å ena sidan och Rysslands folk å den andra. Vår neutralitet har krävt öppna dörrar åt varje håll, vänskapligt samförstånd åt varje sida, ingens fiende, ingen allians

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

ingen frontställning. Det är i ett sådant tecken som vårt Sverige gått tämligen oskatt genom världskrigets elände. Man har kunnat hindra den modiga uppslutning på centralmakternas sida, som vissa aktivister begärde, men man har tyvärr sett, att genom denna demokratiska regering har man fått den modiga uppslutningen på ententens sida, ty något annat innebär icke den politik, som i denna stund följes från regeringens sida. Man har frånfallit den neutrala hållningen, gjort front åt ena sidan. Man kan visserligen icke helt tala om allians åt ena hållet, men om vi ingå i nationernas förbund, så hava vi ändock i realiteten allians tämligen nära till hands.

Jag kan för min del icke förstå, huru människor med humant sinne — och sådana äro ju herrarna på regeringsbänken, även om de icke tillhöra herr Lindhagens humanistiska förbund — kunna döva sitt samvete så mycket att de verkligen vilja medverka till en sådan blockad, som begärts från ententens sida. Det finns här i Sverige ett visst slags människor, som idka välgörenhet med varma hjärtan och som smälta i tårar vid tanken på nöden där nere i Österrike, men samma hjärtan äro stenhårda vid tanken på nöden i sovjet-Ryssland. Till dem hör regeringen. Med ena handen öppnar man vägarna till hjälp åt Österrike på grund av det elände, som följt av blockaden. Med andra handen faller man ner spärren, understödjer blockad åt andra sidan och medverkar till samma nöd, för vilken Österrike i denna stund är ett rov. Jag skulle vilja ställa den frågan till regeringsbänken: Verkar nöden annorlunda i Ryssland under sovjetstyret än i det nuvarande Österrike? Är det en Herranom täckelig gärning att lindra nöden för Österrikes barn, och är det en Herranom täckelig gärning att medverka till samma nöd efter måttet av våra krafter för ett annat folk?

Jag förstår icke, huru män av frisinad läggning kunna medverka till en sådan blockad. Jag kan möjligen förstå, att icke herrarna på regeringsbänken, som äro upptagna av alla möjliga Marthasbekymmer här hemma, kunna hålla öronen öppna för ljudet från den radikala intelligens, som hörts i England och Frankrike. Jag nämner namn sådana som Anatole France, Romain Rolland och Barbusse — de hava kämpat mot denna blockad. Jag kan förstå, om de icke heller höra tonerna från den radikala intelligensen i våra närmaste grannländer. Jag nämner Georg Brandes, som talat om »denna djävulska blockad» och »den fara för civilisationen», som den utgör, ett ord, som är välbekommet, herrar regeringsledamöter! Jag nämner vidare en man som Heiberg i Norge, som vid ett av Studentersamfundet anordnat möte fällde de bekanta orden, att det var »det dummaste, det enfaldigaste tilltag, som en mänsklig hjärna någonsin kläckt fram», — även de orden äro välbekomna. Jag kan förstå, om icke heller herrar regeringsledamöter höra tonerna från Sveriges radikala intelligens, ty där råder tystnadens våltalighet. Man talade 1909 från socialistiskt håll om de tigande diktarna. Nu tiger Sveriges radikala intelligens, och den tystnaden talar. Med den har densamma dömt sig själv och dess bärare. De hava tigit gentemot denna blockad, då man bekämpat densamma med ömma hjärtan och klara tan-

kar gentemot andra folk. Men jag hade hoppats, att regeringen skulle vara trogen den svenska liberalismens gamla och stolta och vackra tradition: öppna dörrar åt alla håll, förbindelser från statens sida med kejsardömen, monarkier och republiker, med revolutionära stater och gamla urkonservativa samhällen. Låt staterna sköta sig själva, men låt vårt land hålla dörrarna öppna åt varje håll utan undantag!

Jag kan heller icke förstå, huru män med socialistiskt tänkesätt, män av proletär härstamning kunnat medverka till en sådan blockad. Det är män, som burits in i regeringsbanken på vägen av den rörelse, för vilken icke minst Karl Marx kämpat med sina flammande appellord: »All världens proletärer, förenen eder!» Jag förstår icke, huru de männen kunnat så glömma sitt ursprung och just denna socialistiska tanke om allt fattigt folks samhörighet å alla sidor om gränserna, att de kunnat medverka till en sådan blockad. Som socialist bör man anse, att varje lands arbetande folk självt väljer vägarna och metoderna fram till socialismens samhälle. Sveriges arbetare välja sina vägar och de metoder, som passa dem. Ryslands folk väljer sina vägar och sina metoder. Vi må klandra eller icke klandra dem, men som socialister hava de valt sin väg till socialismens samhälle, och vår enda hållning som socialister bör vara den att hålla dem ryggarna fria, att avvärja dolkstötar och att aldrig inlåta oss på att deltaga i den tarvliga gärningen, att vi själva med egna händer skulle ge dem det dödade dolkstyngtet. Nu ha regeringens socialister medverkat därtill, och jag kan för min del, som jag nämnde, icke förstå, huru en man med någon gnista av socialistisk tanke och känsla kan medverka till något sådant.

Det har talats rätt ofta om herr Branting som regeringens osynlige ledamot. Jag beklagar, att i detta fall herr Branting varit synnerligen osynlig, ty regeringen har som vi alla veta i denna fråga icke följt herr Branting, åtminstone av årgången 1920. Den har i stället följt herr Trygger. Herr Branting har i uppmärksammade artiklar i Socialdemokraten sagt ifrån, att han anser ententens interventions- och blockadpolitik vara en enda serie av missgrepp, och han har så innerligt rätt. Han har varnat mot, att vi skulle vara handgångna män till denna missgreppens politik. Han har sent omsider följt parollen från den andra internationalens konferens i Luzern och den fackliga internationella konferensen i Amsterdam. Jag är tacksam för varje syndare, som sig omvänder och bättrar. Men jag vill på samma gång öppet och ärligt säga att, då regeringen ändock vidhållit denna förut inslagna politik, då har den osynlige regeringsledamoten en synnerligen stor skuld. Ty när vi började att falla undan i december 1918, då kommo icke de starka protesterna, utan då ställde sig den svenska socialdemokratien under herr Brantings ledning som applådör till den politik, på vilken regeringen den gången slog in, och som den sedan har tvingats att fullfölja.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
n. m.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Det var en misslyckad spekulering, när herrar Rydén & kon-sorter med böjda knän och med knäppta händer bönföllo till härskarornas Herre, att han skulle låta Judenitsch intaga Petrograd, för att de därigenom skulle kunna avyttra sina osäljbara varor och göra miljonvinster och rädda sillskutan. Det var en misslyckad spekulering, när regeringen vid sitt svaromål på ententens hemställan om att avbryta förbindelserna med Ryssland spekulerade i, att sovjet-Ryssland skulle vara en synnerligen kortvarig liten episod, som vi skulle passera förbi i en liten handvändning. Det var en misslyckad spekulering, på vilken regeringen byggde sin hållning. Nu står dock sovjet-Ryssland starkare än någonsin. Man kan icke nu tala om, att man icke vet, med vilken regering man skall förhandla. Nu finnes i denna stund endast en enda regering. I ett sådant läge bör regeringen kunna erkänna, att spekuleringen är misslyckad, och säga: låtom oss göra som herr Branting, bekänna vår synd och slå in på nya vägar, som kunna leda oss ut ur denna otrevliga återvändsgränd. Det är för Sveriges industri och för Sveriges arbetare ett livsintresse, att vi ha de ekonomiska vägarna klara till Österlandet. Och det är för den svenska staten även ett livsvillkor, att vi icke genom en halsstarrig blockadpolitik riskera, att vi få till dödsfiender en sådan stat, som dock har visat en styrka, att vi allesammans må bäst av att ha densamma till vän och icke till fiende.

Herr Lindman talade något om nationernas förbund. Jag tycks i denna fråga, icke helt och hållet men i någon mån komma på samma linje, som herr Lindman. Det må vara beklagligt för herr Lindman eller ej, men det kan i alla fall icke hjälpas. Vi ha i denna ententens interventions- och blockadpolitik redan fått ett synnerligen illustrerande åskådningsexempel, hur det nationernas förbund, till vilket väl regeringen vill snarligen ansluta vårt land, kommer att verka enligt de nu uppdragna konturerna. Innan förbundet ännu är tillkommet, se vi andan i det nya förbundet. Samma makter, som ha givit direktiven för avbrott i det diplomatiska sambandet och direktiven för den ekonomiska blockaden, samma makter äro de ensamt bestämmande inom detta nationernas förbund. Det skulle, säger man, ha till uppgift att vara ett fredsinstrument, verka för fredens sak, garantera freden mot en eller annan bråkstake. Dess mot Ryssland inslagna politik klargör, att detta förbund kan komma att verka, om icke sinnesförändring sker på de ledande posterna inom ententestaterna, icke i fredens men i det förlängda krigets tjänst. Ententen vill förmodligen fred, om det gagnar ententens kapital. Den vill förlänga kriget, om det gagnar ententens kapital. Jag vill uppställa den frågan, om icke sovjet-Ryssland velat fred. Har icke ententen kunnat erhålla fred utan sin intervention och sin blockadpolitik? Ända från Brest-Litowsk och fram till det ögonblick, då Litvinovs i Köpenhamn överlämnade fredsanbud öppnat återställdes, är ententens handlingssätt en enda rad av avvisade freds-

anbud, under det man från sovjet-Rysslands sida till och med gått så långt, att man erbjudit de villkoren, att man från sovjet-Rysslands sida skulle förklara sig vilja betala den skuld, i vilken det gamla zar-Ryssland häftade till de olika ententestaterna. Om man sedan följer randstatspolitiken, när samma ententestater, som äro kärnan i nationernas förbund, sökte intrigera sönder fredshandlingarna mellan randstaterna och sovjet-Ryssland i Dorpat. och om man sedan går till den konferens i förmodligen liknande syfte, som hålles i dagarna i Hälsingfors, kan man utan tvekan säga, att detta nationernas förbund, som det nu är funtat och med den anda, som besjalar de ledande staterna, kan komma att verka i det förlängda krigets och icke i fredens intresse.

Hur ställer sig vidare vår hållning som neutral stat vid ett inträde i nationernas förbund? När vi gå in, så lämna vi neutraliteten utanför dörren. Vi ha redan börjat. Vi togo det första steget, när vi på ententens hemställen bröto det diplomatiska sambandet med Ryssland. Vi togo det andra steget från neutraliteten, när vi deltog i den ekonomiska blockaden. Vi kunna, om vi gå in, tvingas att taga det tredje steget genom att öppna Sveriges gränser för transitering av krigsmateriel och ammunition. Vi kunna tvingas till ett fjärde steg från neutralitetens fasta mark genom att enligt förbundets stadgar tvingas att lämna svensk mark som bas för en militärexpedition till sovjet-Ryssland. Och vi kunna tvingas till det slutliga steget att låta den del av Sveriges armé, som enligt stadgarna skall utgöra Sveriges del i den internationella ordningsarmén, deltaga i ett krig, som man från den sidan eventuellt skulle vilja påbörja gentemot sovjet-Ryssland. Jag såg just i går ett uttalande i en högertidning i Norrköping, där man påvisade, att, om vi gå in, så bör Sveriges folk vara på det klara med, att, om samma anda får styra, som nu styr i ententestaterna, då kunna vi tvingas in i krigiska företag gentemot sovjet-Ryssland. Det uttalandet är alldeles riktigt.

Jag vill slutligen som herr Lindman något vidröra Sveriges rent sociala inre förhållanden. Jag har kanske utdelat ett och annat litet hugg och givit ett och annat litet sår åt regeringen. Jag nödgas därefter på sistone lägga litet balsam på desamma genom att åtminstone delvis ställa mig sida vid sida med regeringen i frontställning mot herr Lindman. Herr Lindman har så väl i detta remissdebattsanförande nummer 2 som remissdebattsanförandet nummer 1 i Borås talat om, att åttatimmarsdagen och dess införande på lagstiftningens väg skulle vara orsaken till den sociala oron och de hårda konflikter, som i denna stund uppröra hela Sveriges arbetande folk. Jag tror, att herr Lindman är föremål för en synnerligen betänklighetsfull sinnesvilla. Tror verkligen herr Lindman, att, om man icke fått åttatimmarsdagen genomförd, så skröplig den än blev, den sociala oron blivit mindre och konflikterna mindre? Herr Lindman kan vara viss om, att de hade kommit och kommit skarpare än de gjort i denna stund.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Herr Lindman måtte ha synnerligen kort minne, men det borde i alla fall åtminstone vara en tioårsperiod. För jämnt tio år tillbaka mötte herr Lindman som regeringschef denna kammare till remissdebatt och icke minst sin granne till höger, nämligen herr Branting. Det var efter den sociala striden 1909. Var det några sociala reformer, som framkallade den? Var det någon lag om åttatimmarsdag som framkallade denna vår största kamp mellan kapital och arbete? Nej, det var de höga konjunkturerna förut, som efterträddes av fallande konjunkturer. Sveriges kapitalvärld sökte vältra bördan av de fallande konjunkturerna på deras axlar, som minst förmådde bära densamma. För mig har denna strid, i vilken vi nu gå in, stått såsom fullkomligt oundviklig. Läget är ungefär detsamma som då och hårdare, därför att vi därjämte ha krisen utifrån. Det var höga konjunkturer under kriget, väldiga vinster å kapitalet, nu är det låga konjunkturer. Nu börjar det stanna. Nu vill Sveriges kapital, som fått de väldiga vinsterna under de goda åren, som så länge lett guldströmmarna in i sina kassaskåp, nu vill det, icke minst med hjälp av herr Lindman, vältra bördan från sig och på deras axlar, som minst kunna bära densamma. Krisen hade kommit, striden hade kommit med eller utan åttatimmarsdagen. Saken är denna: Herrar arbetsgivare vilja hejda lönestegringen och pressa ner de nuvarande lönerna och skyla denna sin vilja bakom talet om denna lagstiftning rörande åttatimmarsdagen.

Herr Lindman har i sina tvenne remissdebattstal slagit sig till officiell talesman för arbetet. Vi skola arbeta och arbeta och arbeta. Ja, det är så innerligen sant och gott och väl. Vill herr Lindman ha en tiotimmars tvångsarbetsdag för den massa av dagdrivande parasiter, som icke minst finnas inom den klass, med vilken herr Lindman räknar frändskap, så skola vi hjälpas åt. Vill herr Lindman ha ökad produktion, mera arbete, verkligt produktivt arbete genom att göra en omläggning så, att vi minska lyxproduktionen, tillverkningen av de lyxvaror, som mest förbrukas inom herr Lindmans läger, skola vi hjälpas åt även på den punkten. Det kan måhända finnas en och annan lätting även inom Sveriges arbetarvärld. Men tag Sveriges arbetare i deras helhet? Om man då talar om — och man gör det i den press, som står herr Lindman nära — att det är lättingar, som vilja leva i sus och dus och ingenting göra, då kommer kritiken skarp. Herr Lindman kan läsa uttalanden i dagens tidningar från herr Dalén i Gasaccumulator — han står ju herr Lindman nära — om att Sveriges arbetares arbetsintensitet är högre än i de jämförliga facken i Amerika. När herr Lindman därjämte betänker, att det var dock denna arbetarrestam, som under svält och umbäranden och under hårda påfrestningar höll handel och industri under krigets värsta och hårdaste tid uppe, då tror jag, att herr Lindman bör, åtminstone om han vill vara ärlig, rikta en maning till honom närstående att icke klandra Sveriges arbetare för att vara dagdrivare och lättingar.

Herr Lindman har talat om sparsamhet. Ja, det kan man göra

generellt mycket gott och väl, och det kan också behöva sparas här och där. Men det är ganska lätt att tala om sparsamhet för den, som i en tidningsnotis — jag tror det var arbetet eller Skånska Socialdemokraten — uppgavs ha skattat för en årlig inkomst av 182,000 kronor. Det kan för honom vara lätt att säga »tulipanaross», men det är svårt att göra den för den stora massan av Sveriges arbetare, som befinna sig i ett sådant ekonomiskt läge, att man redan har sparat så långt sparas kan. Jag vill i detta fall hänvisa på talet om de där förfärliga statsrådslönerna, som Sveriges kroppsarbetare i herr Lindmans press sägas ha. Jag vill på tal om dem hänvisa till socialstyrelsens utredningar, publicerade, förargligt nog, dagen före denna remissdebatt. Det är kanske de siffrorna, som på denna punkt något stävjat herr Lindmans stridshumör, så att det här i kammaren är någon grad ljummare än det var i industristaden Borås. Av dessa siffror framgår, att även inom de industrier, som dock sysselsätta de högt stående yrkesarbetare, som nu huvudsakligen äro invecklade i den stora konflikten, lågo vid 1918 års slut lönerna mellan 8 à 9 kronor per dag. Jag vill till 200,000-kronors-proletären herr Lindman rikta den hemställan, om han skulle vilja byta ställning med den om händerna sotige »ministern» Andersson med de där lönerna. Och jag skulle också vilja framställa den frågan, om herr Lindman i så fall skulle vilja godkänna den argumentationen, att man för all del icke skall vara med om att bevilja anspråken på att erhålla kompensation i fråga om akords- eller timlöner.

Nu riktas i dessa i inre, socialt avseende brydsamma tider blickarna, ja, jag tror hela Sveriges blickar mer än någonsin förr till herrarna på regeringsbanken. Man väntar, att demokratiens halvt socialistiska regering skall göra allt vad göras kan för att giva verklig respekt åt arbetarnas krav på att lagen om en åttatinnmarsdag icke skall genom en behård kapitalistisk maktkoncentration göras illusorisk i fråga om arbetstidens indelning och även i fråga om lönestandard. Huru regeringen *icke* skall handla, det vet regeringen genom att se på herr Lindman och hans exempel från 1909. Herr Branting yttrade, med fog, att den Lindmanska kapitalistregeringen var en bolagsherrarnas ministär. Den ställde Sveriges militärmakt och Sveriges polis till kapitalets förfogande. Den gav genom numera talmannen i första kammaren — han som en gång yttrade, att han aldrig ville försöka att leda arbetarna tillbaka, men som ändå på gamla dagar gjorde det — den maningen till myndigheterna, att man för all del skulle se till att Åkarpslagen komme till användning så mycket som möjligt. Det var den Lindmanska regeringen, som lät en hemställan från medlingsmannen vila i papperskorgen flera veckor. då han hemställde om icke det psykologiska ögonblicket för medlingen var inne och det var samma regering, som sade nej flera gånger, då man deputationsvis krävde medling, med den motiveringen, att man skulle icke inbilla arbetarna, att de hade vunnit i sitt tillämnade stora slag gentemot Sveriges normala och hederliga samhällsliv.

Jag vill hoppas, att regeringen är så fjärran som möjligt från

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
n. n.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

herr Lindmans metoder från 1909, och jag tror och jag vet, att den är det. Man kan ju icke rimligen av en regering, som huvudsakligen är liberal, fordra, att den helt skall ställa sig på arbetarnas sida — det vore ju över hövan begärt — men man har rätt att kräva av denna demokratiens regering, att den lägger ned hela sin pondus. hela sin prestige på att, då den genomfört åttatimmarsdagen, tyvärr med rätt så starka inskränkningar, även föra deusamma ut i levande livet och se till att Sveriges arbetsgivare icke kunna göra densamma på en eller annan väg om intet.

Det har talats om hot från arbetarnas sida, då de i en deputation till regeringen omnämnt den bitterhet, som kunde födas nere i de svenska arbetareddjupen. Man må tyda detta som ett hot, men det är i alla fall endast relaterandet av ett enkelt och naket faktum. Där sjuder ett missnöje på vissa håll mot lagens utformning, och skulle det sedan visa sig, att en parlamentarisk reform på detta ekonomiska område skulle kunna omintetgöras av makter utanför parlamentet, av starka kapitalistiska sammanslutningar, så varen förvissade om, att denna förbittring, som skulle komma att gå ut över hela demokrati och hela parlamentarismen, med rätta kommer att växa sig oerhördt stark inom de svenska arbetareleden.

Men jag vill ställa ännu en, men som jag vet tyvärr fåfång maning till regeringen, den nämligen att den bör minnas, att det är icke nog med en parlamentarisk och en politisk demokrati. Den är av noll och intet värde eller av nära noll och intet värde, om den icke baseras på en verklig ekonomisk demokrati. Jag menar icke den, som den liberala regeringshalvan vill i lagstiftningen föreslå, utan jag menar just den ekonomiska demokrati, att handens och hjärnans arbetare — jag hoppas, att herr Lindman följer tankegången som en arbetets riddare — få sin vederbörliga plats i samhället och även vid det för herrar kapitalister dukade rika ekonomiska bordet. Jag menar den sociala och ekonomiska demokrati, vars kärna enligt socialismens åskådning är: arbetets frukter enbart åt dem, som arbeta, och sedan landets väldiga naturrikedomar lagda under äganderätt eller kontroll av samhället själft, till gagn för alla och för samhället själft! Jag tror icke, att denna tanke vinner genklang hos den liberala halvan på regeringsbänken, men jag hoppas, att den vinner någon genklang hos den socialistiska halvan. Och därför kan jag icke underlåta att sluta med den lilla förhoppningen, att den regering, som nu sitter på regeringsbänkarna, snarligen må upplösas, så att den socialistiska delen kan bliva fri att på det ekonomiska området komma in på klara socialistiska linjer, så att man en gång skall kunna från hela Sveriges arbetarevärld få den samlade aktion, som i denna stund kräves för en ekonomisk och verkligt demokratisk socialisering.

Herr Torgén: Herr talman, mina herrar! Det synes nästan vara en tyst överenskommelse mellan de många att tala så litet som möjligt om kommissionerna. Det är nästan som en mardröm och som om man gladdes åt, att det endast var en dröm, en dröm, som

man helst ville glömma. Det säges, att de varit en kristidsföreteelse, som med kristidens slut skulle komma bort, och det säges även, att de utträttat mycket gott. Ja, jag undrar, om icke detta sistnämnda försvar är ett sådant, som man tillgriper, då man icke kan försvara, därför att det här varken går att försvara eller motbevisa. Jag tror för min del, att de ha mest rätt, som våga beteckna dessa företeelser som ett nödvändigt ont, ja, kanske till och med som den statliga socialiseringens bankrutt, åtminstone i vad det gäller reglering av produktion och konsumtion av livsmedel.

En av dessa kommissioner förtfar dock att leva, om än endast som ett varnande exempel. Denna företeelse är mera en dyrtids- än en kristidsinstitution, ty den har mera än något annat hjälpt till att skapa och upprätthålla dyrtiden. Det är väl häri det ligger, att ej hans excellens herr statsministerns löfte om kommissionernas snara avskaffande kunnat förverkligas beträffande denna kommission, till trots av herr finansministerns uppfinningsförmåga. Men om än vår regering stått maktlös, kan man nästan våga påstå, att bränslekommissionen själv haft insikt om att dess livslängd skulle bli långvarig, ty den hyrde som bekant Auditorium på 15 år.

Jag har ansett, att det i denna remissdebatt skulle vara nästan orätt att förbigå att nämna några ord om det, den eller dem, som medverkat till att bränslekommissionen kommit att bli Sveriges största riksskandal. Om bränslekommissionen själv trott, att den räddat Sverige, är det hög tid på, att detta kära Sverige räddar sig från den kanske mindre kära bränslekommissionen. Det tillsattes på sin tid en praktisk affärsman, som det sades, för att medverka till avveckling av bränslekommissionen. Jag skulle vilja framställa den frågan, var, hur eller varför denna hjälpredda befanns vara obehörlig och varför han ersattes med en jägmästare. Jag har sett, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet förklarar sig äga tilltro till den nuvarande ledningens sakkunskap. Det må emellertid vara förlåtet, om jag och många med mig våga ha en något avvikande mening.

Som bekant företogs en inspektionsresa av bränslekommissionens chefer. Jag tillät mig reagera mot det uttalande, som gjordes i anledning av resultatet av denna inspektionsresa. Jag ansåg det rent av bluffartat, att, sedan man tillryggalagt en vägsträcka på motordressin eller automobil, man kunnat förklara, att all den norrlandska veden var prima och att allt annat tal var lögn eller åtminstone kolossal överdrift. Jag protesterade vidare mot idén om ny kolning. Då denna idé förra gången diskuterades, gällde det att kola upp 400,000 kbm. sekunda ved. Det befanns, att det vid den tidpunkten, när kolpriset var 45 eller 50 kr. pr stig. av ekonomiska skäl icke skulle vara vidare lyckligt att söka kola upp detta stora parti, ty det ansågs, att priset för bränslekommissionens ved skulle komma att gå upp till 90 kr. pr stig. Det blev heller icke någon kolning av, men nu anses tidpunkten vara inne härför, sedan kolpriset fallit och tillgången på varan blivit större. Nu skulle man kasta in en massa kol i marknaden, vilket skulle medföra stora

Vil remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
Forts.

ekonomiska förluster för en mängd personer. Fortfarande äro väl kolningskostnaderna för bränslekommissionen desamma, som förut beräknats, och då frågar jag, vad det kan bli för vinst härav. Därest man icke avyttrar kommissionens ved för rimligt pris till folk, som har användning för den, är det långt bättre att den får fullständigt ruttna bort, än att på sätt som föreslagits, nu kola upp veden.

Jag protesterade dessutom mot, att den norrländska lövveden skulle sändas till Stockholm, icke därför att ej stockholmarna kunde behöva den, eller som bränslekommissionschefen sagt, därför att det är känt, att de tycka mera om björkved än annan ved, synnerligast om de kunna få den till skapligt pris. Hur skulle det vara möjligt att få något ekonomiskt resultat för staten av försäljningen med hänsyn till den dyrbara framforslingen till närmaste järnvägsstation och de höga järnvägsfrakterna?

Jag protesterade framför allt emot, att så snart någon vågade uttala sig emot kommissionen, skulle han nedgöras enskilt och offentligt — när bränslekommissionen talat, skulle ingen mera ha rättighet att tala. För min del tycker jag, att när folket talat, skulle till och med bränslekommissionen få lov att tiga.

Jag anser, att en realisation och en snar realisation av bränslekommissionens ved är att förorda. Den behöfde icke bli ekonomiskt ruinerande, därför att den skedde hastigt. Tvärtom, komma stora värden att gå förlorade genom ett dröjsmål. Men saken bör ordnas på affärsmässigt sätt och icke så, som det nu tycks vara meningen att det skall ske.

Det kom sedan, efter vad det sades, på herr statsrådets och chefens för finansdepartementet tillskyndan en ny inspektion till stånd, lika bluffartad som den förra. Det sades, att några experter ifråga om ved skulle medfölja, men det uppdrogs åt bränslekommissionen att själv ordna med resan, och ibland de experter, som reste inom vårt län, befunno sig två yngre tidningsmän. Jag kan nämna, att en opartisk sakkunnig, som deltog i inspektionen, förklarade, att man beträffande väl lagrad ved måste nedsätta bränslevärdet å den sekunda veden med 20 %. Det är synnerligen ledsamt, när nyss chefen förklarar, att all ved var fullt prima ved, »visserligen var något bemängd med mögelsvamp, men endast omärkligt», ett uttalande, som jag har mycket svårt att förstå. Det talades fortfarande icke om den ved, som låg kvar i skogarna oframkörd. Man hade sett några vedupplag efter landsvägarna eller järnvägarna, som man med stor hastighet passerade med bil och motordressin. Man hade troligen haft nog förstånd att stanna vid partier, som man på förhand visste voro bra. Är man rädd för sanningen? Det tillkommer icke oss här att vara rädda för sanningen. Det tillkommer oss att efterse, huruvida man ej snarast möjligt skall kunna realisera de stora vedlagren, ty förlusten blir större ju längre man dröjer. Det kan hända, att om man besiktigat andra vedpartier än dem, som man kunde nå med motordressin och automobil, skulle man funnit annat än »den nästan omärkliga mögelsvampen».

Man skulle finna, att ofantligt många partier kommit bort. De ha kanske blivit stulna, eller ha sjunkit, tack vare bränslekommissionens nya metod att flotta lövved. Man skulle finna, att det intumats en massa mindervärdig ved och gammalt avskräde såsom varande prima ved. Vid framkörningen har veden möjligen omsorterats. Man har plockat ut en massa sekunda ved och sedan inspekterat återstoden. Detta är också någonting, som man kanske borde tänka på. Jag kan i detta samband nämna, att jag har bevis för att man så går till väga. Av ett parti om 300 kubikmeter utgjorde vid intumningen 175 prima och 47 sekunda ved, men vid framkörningen befanns det, att partiet sjunkit till 80 kubikmeter prima och 90 sekunda ved. En stor del av detta parti hade lämnats kvar i skogen, enär veden var så rutten, att den icke hållit att taga i, då man skulle lägga den på stöttingarna. Vad vi fordra är ojävaktiga bevis för, hur det verkligen förhåller sig. Men sådana får man icke genom inspektionsresor, som ordnas av bränslekommissionen själv, ty genom dem döljas i stället förlusterna och undanhålles sanningen.

Är det kanske förmätet att tro, att det vapen, som nu av kommissionen lämnats i finansministerns hand, skulle och kommer att användas för att tilltäppa munnen på kritiken och ge denna sken av att endast vara klander och tadeljsjuka?

Det har klandrats, att veden blivit dyr, men bränslekommissionen har förklarat, att detta är en sak, som den icke rör för. Kommissionen skyller från sig på riksvärderingsnämnden, som åsatt ett alltför högt rotvärde. Men är det verkligen nödvändigt att följa lagens bokstav i så hög grad, att dess anda icke skall kunna göra sig gällande? Det är den renaste byråkrati att gå tillväga på sådant sätt. Om en person kommer till kommissionen och begär 25 kr. famnen för ett vedparti, så frågas det, var veden ligger och hur stort partiet är, och sedan läggs man beslag på veden, priset bestämmer kommissionen. Om någon tid kommer ett meddelande, att enligt riksvärderingsnämndens taxa har vederbörande att lyfta låt oss säga 35 à 40 kr. pr famn. Det kan vidare hända, att en person köpt ett ställe och erbjuder sig att sälja skogen till kommissionen för 2,000 kr. Ja, man lägger beslag på skogen, och om någon tid befinnes det, att ägaren får kanske 10 eller 20,000 kr. Det torde icke vara alldeles befogat att i sådana fall skylla på riksvärderingsnämnden, även om man måste erkänna, att dess värdesättning varit för hög, utan man får granska, hur bränslekommissionen i praktiken tillämpat denna värdesättning. Är det riksvärderingsnämndens fel, att bränslekommissionen bortsätter framkörningen för 3:25 kr., när den person, som åtar sig arbetet, omedelbart kan få det utfört för 2 kr.? Är det riksvärderingsnämndens fel, om exempelvis utlastning sker av lager, som finnas i skogarna, där markvärdet icke behöver vara något att räkna med, under det man däremot lämnar kvar på åkrarna stora partier, för vilka jordhyran kan gå till höga priser, ända till 1 kr. om året per kubik-

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
n. n.
(Forts.)

meter. Man fortsätter huggningen hellre än att göra upp om en liten ersättning för blädning. Man köper skiften på viss tid, men avverkar ingenting, utan låter dem gå tillbaka till jordägaren igen i samma skick som förut. Man köper maskiner utan att veta, att de köpts — förrän de rostade ned. Man köper och lagrar hundratals ristuggare — jag behöver icke fortsätta med detta ämne, ty det är alltför omtuggat. Man köper prämar, som sjunka. För att avverka ett område behöver man 20 å 30 förmän, där ett vanligt bolag kan reda upp arbetet med 2 eller 3 man, och så talar man om att omkostnaderna icke behöva vara någon orsak till att veden blivit så dyr och förlusterna så stora. Det har meddelats mig i ett fall, att tumningen gått till så, att tummaren, när han kommit hem i kojan, uppgivit hur mycket som blivit hugget, och så har detta antecknats. För körning, som annars kostat 1:25 kr. per kubikmeter, har betalats 4:30 å 4:40. Den lilla ökning väglängd motväges av årets billigare avverkningskostnader.

Det är också en annan sak, som man bör tänka på, när det är fråga om på vilket sätt man skall avveckla bränslekommissionen och huru förvaltningen sköts. Jag har meddelande härom från flera trakter omkring Storsjön. Jag har ett sådant meddelande från Alanäset, där det talats om att bränslekommissionens chef under hot om beslag på 5 års tid, då ägaren icke skulle få taga någonting ur skogen, sökt framtvinga försäljning av ved. En person sade nej. Det blev beslag. Hans skog låg mest centralt, det var ett fullkomligt idealiskt skogsavverknings-skifte. På det skiftet är i denna stund ingenting avverkat, men på en betydligt svårare terräng, där det varit sämre avverkningsmöjligheter, har avverkats så mycket man kunnat taga. Man har lagt veden på stränderna och rullat ut den i sjön, där den sedan flutit omkring och en stor del sjunkit eller tagits om hand av personer, som behövt den för sitt eget bruk. Sådant exempel finnes även från trakten av Storsjön. Är det ett sätt att sköta en affär och söka avveckla den?

Jag har ansett mig tvingad att draga fram dessa saker i dag, ty det finns ingen möjlighet att vinna gehör för dem på annat sätt eller på andra ställen. Nu hoppas jag emellertid, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet skall förlåta mig, om jag anser, att detta är en ekonomisk affär. Det är en affär, som gäller svenska staten och svenska folket och hela vår industri, och därför begär jag intet som helst försök till försvar för bränslekommissionen. Jag för min del betvivlar icke alls, att vi litet var känna denna kommission och dess affärsprinciper, men det är kanske svårt att få reda på, hur allt har gått till.

Jag skulle be att få nämna en annan sak, som förefaller mycket märkvärdig. Justitieombudsmannen har förklarar, att bränslekommissionens tjänstemän vore likställda med befattningshavare i statens tjänst och att de följaktligen icke vore berättigade att göra affärer. Bränslekommissionens tjänstemän få göra affärer med sig själva, åtminstone indirekt. Jag undrar, om icke detta är ägnat att

skapa korrupktion. Visserligen är det sant, att det i något eller några fall, där sådant förekommit, bevisats, att icke någon skada skett. Men jag vet, att det inflytande, som detta utövat både på dem, som skolat sälja, och på dem, som avverkat och som övat tillsyn eller lett avverkningen är så pass betydligt, att även om en person, som så gjort, icke kan nås vare sig av straff eller annan påföljd för sitt handlingssätt, har detta verkat i hög grad korrumpörande, och det har varit ofantligt tråkigt för bränslekommissionen och för alla, som haft med densamma att göra.

Det är ingen straffkommission jag påkallar, men jag har ansett mig äga rätt och även skyldighet att meddela, att vi ha ett verkligt behov av, att man får till stånd en någorlunda kraftfull och förståelsefull utredning av män, som ha praktisk erfarenhet och kunna taga sig an avvecklingsarbetet utan att behöva söka genom bluffartade inspektioner fördölja sanningen och därigenom i själva verket förhindra en ordnad avveckling av denna mycket dåliga affär. Det är icke endast en vädjan jag för min del framställer till regeringen om en sådan avveckling, jag tror mig kunna formulera denna tanke fastmer som en bestämd fordran, som ett oeftergivligt krav, ty det är enda möjligheten med hänsyn till allt vad jag sett och vet och jag an meddelats mig om bränslekommissionen och dess farmfart. Jag slutar därför med att framställa denna bestämda fordran: bort med bränslekommissionen!

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet Thorsson: Herr talman, mina herrar! Den siste talaren var mycket sträng i sin kritik över det sätt, varpå jag i egenskap av chef för finansdepartementet fyllt min uppgift att hålla räfst- och rättareting med de kommissioner, som sortera under mig, och förnämligast bränslekommissionen. Nu vet jag ju icke, vilket tidsmoment hela denna kritik ansluter sig till, ty talaren lät försiktigtvis bli att närmare precisera, när det eller det skulle ha inträffat.

Bland annat antydde han, att den praktiske mannen icke hade kunnat beredas plats i ledningen för bränslekommissionen, men däremot hade jägmästaren satts dit. Jag har vid ett föregående tillfälle haft anledning att inför kammaren syssla med dessa saker. Jag vill nu erinra, att redan första gången, då jag skulle skaffa en chef för bränslekommissionen, var det fullständigt uteslutet för mig att förmå någon av det praktiska livets målsmän att åtaga sig uppdraget. Jag utvecklade synnerligen stor energi för att få en av näringsens egna män att åtaga sig detsamma, men det vägrades från det hållet. Således antar jag, att det icke kan ha berott på mig. att ledningen undanhållits det praktiska livets män.

Sedan anförde den värderade talaren, att det mitt under avvecklingen gjorts avtal om köp av väl belägna skogar, vilka icke hade kommit att användas, medan däremot synnerligen avlägsna trakter hade använts för uthuggning av ved. Något avtal om mera omfattande vedavverkning i Norrland, vilket jag förmodar, att den ärade talaren syftar på, har mig veterligen icke slutits sedan före-

*Det remiss av
talaverks-
propositionen
in. m.
forts*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

gående års vår. Då veta herrarna litet var, att bränslekommissionen plötsligt avskedade omkring 800 vedhuggare i Jämtland. Jag erhöll då från landshövdingen ett telegram, vari han mycket energiskt krävde, att jag såsom chef för finansdepartementet skulle ingripa och återinsätta dessa personer i arbetet igen. Denna maning underströks av en Jämtlandsrepresentant vid samma tid, och herrarna kunna i första kammarens protokoll läsa den motivering, varpå han stödde sina synnerligen energiska anspråk. Jag tillmötesgick de båda framställningarna och tillsade bränslekommissionens chef, att det med hänsyn till den uppfattning som landshövdingen i länet givit uttryck åt, och som var rådande i riksdagen, det icke var någonting annat att göra än att hålla arbetet i gång, och det skedde. Jag vill icke alls säga, att detta ensamt för sig var anledningen till, att det blev så stor anhopning av ved i Norrland, utan det är förut erkänt här, att man hade felaktigt kalkylerat över var man skulle förlägga huggningen, och att man speciellt i Västernorrland och Jämtland hade företagit en vedavverkning, som naturligtvis kunde varit mycket mindre.

Sedan jag tillträdde statsrådsämbetet, har jag huvudsakligen haft i uppdrag att försöka realisera den ved, som var huggen redan förra våren. Det är naturligt, att det i de synnerligen skogrika trakterna i Norrland icke kunde användas mycket av den ved, som var huggen där, på orten, utan att den måste transporteras till andra områden. Så inträffade det allbekanta förhållandet, som man ju, även om man kan taga sig anledning att skylla bränslekommissionen för åtskilligt, ändå icke kan lägga kommissionen till last, nämligen att fraktkostnaderna i hela riket ställde sig på sådant sätt, att det icke rimligen av ekonomiska skäl kunde låta sig göra att på en kort tid transportera ned hela detta ofantliga vedparti till trakter, där det kunde användas. Redan innan 1919 års riksdag sammanträdde, har jag haft konferenser med bränslekommissionen om lämpligaste sättet för realisation av B. K:s vedlager. Den 3 januari 1919 utskickades det från bränslekommissionen offerter till icke mindre än 89 större och mindre allmänna och enskilda företag. Till dessa offererade man ved, och man erbjöd dem, att de skulle få köpa veden räntefritt, d. v. s. köpeskillingen skulle stå räntefri till den 1 januari 1920. Samma offert utgick till icke mindre än 67 livsmedelsnämnder vid samma tid, och de erhöilo också det erbjudandet, att de skulle få köpeskillingen räntefri intill samma tid. De skulle blott ställa garanti för fullgörande av betalningen, det var det enda, som i och för sig bestämt fordrades. Den anmanigen ledde naturligtvis icke till önskat resultat, jämfört med de vedtillgångar, som voro upplagrade där uppe i dessa provinser. Emellertid har jag i dag den uppfattningen, att situationen icke är fullt så mörk i fråga om möjligheten att realisera bränslekommissionens ved. Visserligen är det inte möjligt att realisera veden i dessa trakter i den omfattning och på den tid, som skulle vara önskvärd. Men under detta sista år har omsättningen varit sådan, att man inte har berättigad anledning att klaga.

Jag skall icke trötta med att ta fram alla de många rapporter, som lämnats till mig, men jag vill nämna ett par. Vedlagret var den 31 juli 1919: i Växjö distrikt 666,000 kbm. — jag tar endast jämna tusental — i Hulfsfreds distrikt 1,258,000 kbm., i Uddevalla distrikt 778,000, i Örebro distrikt 140,000, i Stockholms läns distrikt 644,000, i Västerås distrikt 1,004,000, i Falu distrikt 527,000, i Gävle distrikt 855,000, i Östersunds distrikt 2,532,000 och i Visby distrikt 12,000 kbm. eller tillhoppa 8,420,000 kbm. Den 31 oktober 1919 utgjorde vedlagren i samma distrikt följande belopp: i Växjö distrikt 497,000 kbm., i Hulfsfreds distrikt 1,131,000, i Uddevalla distrikt 349,000, i Örebro distrikt 111,000, i Stockholms läns distrikt 497,000, i Västerås distrikt 822,000, i Falu distrikt 368,000, i Gävle distrikt 732,000 och i Östersunds distrikt 2,335,000 kbm. eller tillsammans 6,845,000 kbm. Det har således under ett kvartal sålts närapå 2 miljoner kbm.: vedlagret är minskat från 8,400,000 till 6,800,000 kbm.

Då herr Torgén väl förnämligast riktade sig mot behandlingen av veden i Norrland, skall jag be att få säga några ord just med anledning av detta hans yttrande. Han presenterade de personer, som ha varit ute för att kontrollera veden såsom folk av sekunda beskaffenhet. Därför är det ingen glädje för mig att ta fram dessa intyg, men jag hoppas, att personerna i fråga inte ha samma dåliga anseende ute i de orter där de äro personligen kända, som de ha hos herr Torgén, och därför anser jag mig pliktig att föredra intygen, och säga, vilka som utfärdat dem. De äro följande. »På uppdrag av bränslekommissionens distriktschef i Västerbottens län hava undertecknade den 15, 16 och 17 i denna månad företagit en resa i och för kvalitétuppskattning av kommissionens vedlager, belägna efter järnvägslinjen sträckan Nyåker—Jörn och Bastuträsk—Skellefteåhamn, och få vi med anledning härav meddela följande iakttagelser:

1:a kastved av barr- och lövskog	i gott skick,
1:a barrlångved	i gott skick,
1:a björklångved	något ytkskadad utan att dock i avsevärd grad minskat i bränslevärde,
2:a barrkastved	i gott skick,
2:a björkkastved	bränslevärdeminskning med cirka 10 procent,
2:a barrlångved	i tämligen gott skick,
2:a björklångved	i sämre skick och bör med det snaraste — även med mindre eller större förlust — i den mån det låter sig göra realiseras. (Av befintlig 2:a långved torde cirka 20 % utgöras av björk.)

Bland det fentiototal vedpartier, som av oss undersökts, synes oss ett större sådant, beläget cirka 6 km. söder om Vindelns järn-

Vid remiss av
statsverke-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
n. n.
(forts.)

vägsstation, påkalla särskild uppmärksamhet på grund av sin dåliga beskaffenhet. Ovanstående parti var redan vid tiden för leverans så mycket rötskadat, att en stor del av detsamma enligt vår åsikt, icke bort av bränslekommissionen hava mottagits.

En åtgärd i rätt riktning synes oss vara, att bränslekommissionen nu låter till kastved uppkapa den 2:a veden, speciellt den av björk.

På därom särskilt gjord framställning hava vi noggrant granskad vid Skellefteåhamn liggande stora vedlager, kastved, och vilja vi då framhålla som vår åsikt, att där varande såväl 1:a som 2:a ved är i fullgott skick.

Vindeln den 17 december 1919.

Thorsten Hellström
Skogsförvaltare.

Einar Holm
Skogsförvaltare. >

»Till bränslekommissionens distriktsbyrå, Älvsbyn. Undertecknad, som tillkallats för att deltaga uti inspektion av bränslekommissionens vedlager på sträckan Haparanda—Långträsk och Älvsbyn—Piteå, får härmed avlämna följande utlåtande.

Den sträcka som inspekterats är sträckan Haparanda—Älvsbyn och Älvsbyn—Piteå. Sträckan Älvsbyn—Långträsk har på grund av naturhinder icke kunnat besiktigas.

Under resan har jag kommit till det resultatet, att

1) den prima barrveden, såväl kapad och kluven som långved, är väl upplagd och i gott skick;

2) den prima björkveden är ävenledes i gott skick;

3) bland sekundaveden finnes en del björk obarkad och i regel understigande 3" i diameter som är något rötskadad, dock icke mer, än att den väl kan jämföras med asp i bränslevärde, och anser jag, att den högsta sänkning, som i anledning därav bör beräknas, sättes till 10 %.

4) På grund av vad ovan sagts anser jag, att några verkliga skäl till anmärkning mot bränslekommissionens ved icke föreligga, i all synnerhet som den rötskadade veden utgör en så ytterst ringa del av det sammanlagda vedförrådet. Dock bör, enligt min mening, sekundaveden, i den mån den består av obarkad och okluven björk, snarast möjligt komma till användning, enär den icke utan skada kan lagras ytterligare någon längre tid. Älvsby st. den 20 december 1919.

O. W. Lövgren
Riksdagsman, Nyborg. >

»På uppdrag av chefen för bränslekommissionens förvaltning för norra Sverige, jägmästare G. Sandberg, Östersund, har undersökning av bränslekommissionens vedlager efter inlandsbanan av undertecknad verkställt på sträckan Östersund—Ulriksfors, över vilken förättning härmed följande besked avgives.

Barrveden, såväl den till meterved huggna som långveden, är

icke angripen av röta eller på annat sätt nedsatt till sitt bränslevärde; härifrån undantagen sådan ved, som redan vid avverkningen var rötskadad, såsom huggen av gamla vindfällen o. d. Till detta sortiment hänföres av samma orsak även en del aspväd.

Björkveden, i kast, kluven eller barkad, ävenså långved av grövre dimensioner, är utan undantag av god kvalitet. På vissa ställen, där flera travar legat tätt intill varandra, har på vedens ändytor mögelsvamp bildats, vilket kan ge ett i ögonfallande mindre gott intryck, men vid närmare undersökning visar sig detta icke hava inträngt i veden eller på minsta sätt decimerat dess värde som bränsle. Att björkveden i vissa fall genom barkens kvarstannande antagit en brun färgton i stället för den vanliga gulvita, är heller icke någon faktor att räkna med såsom försämrande.

Vad däremot angår de smäckrare dimensionerna i långved av björk (sekundaveden) och speciellt de delar därav, som i trave eller res legat närmast marken, hava dessa icke kunnat trotsa naturens lag, utan äro till en del angripna av röta. Bränslevärdet å dessa partier, vilka utgöra 1,33 % av de undersökta vedlagren, bör anses vara nedsatt med cirka 20 %.

Lagringen av vedpartierna har, så vitt kunnat utrönas, med hänsyn till de vid de olika upplagsplatserna bestämmande omständigheter, alltid med omsorg och förutseende verkställt. Någon anmärkning häremot kan icke anföras. Östersund den 20 december 1919.

C. E. Horneij
Stadsskogsaktare.

»På begäran av forstmästaren M. Lüning, Härnösand, har under tecknad jämte riksdagsman I. Vennerström, Sollefteå, företagit syn å en del av bränslekommissionens vedupplag. Efter ingående undersökning av c:a 100,000 kbm. befanns, att veden icke för närvarande är på det minsta angripen av röta eller nedsatt i sitt bränslevärde, veden är mycket omsorgsfullt upptravad på ordentliga underlag med lämpligt avstånd mellan travarna, varför någon fara för att veden skall ruttna under den närmaste framtiden ej torde förefinnas. Bredbyn den 19 december 1919.

Haqvin Olsson
Skogsinspektör.

»På begäran av statens bränslekommission får jag härmed lämna följande uttalande angående de vedpartier, som ligga lagrade utmed järnvägslinjen Bräcke—Helgum, vilka jag under gångna veckan varit i tillfälle besiktiga.

Veden i stort sett, såväl prima som sekunda, var väl avverkad och lagrad på bästa sätt, varför samma enligt min åsikt icke förlorat någonting i brännvärde trots den långa lagringstiden.

Jag anser vidare, att vederbörande vinnlagt sig noga om vedens

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av skötsel och vård, varför anmärkning härom är obefogad. Stockholm den 8 november 1919.

statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Thure Holmberg

Föreståndare för Lavéns Kolimp. A.-B. vedavdelning.»

»Undertecknad, ombud för firman Erik Ohlsson & Co., som vid resa genom Norrland besökt och besiktigt en stor del av bränslekommissionens vedlager, huvudsakligen liggande utmed linjen Bräcke—Helgum, får härmed som mitt omdöme om vedens beskaffenhet avgiva följande utlåtande.

Veden, både prima och sekunda, är, som den nu finnes, i ett utmärkt gott skick, och har den enligt mitt förmenande icke förlorat något i bränslevärde, beroende på den goda tillsyn och skötsel, som den synes varit underkastad. Detta tyckes för övrigt vara ett utmärkande drag för all bränslekommissionen tillhörig ved i Norrland, vilket jag under resan varit i tillfälle konstatera. Stockholm den 8 november 1919.

C. O. Dahlbäck.»

Under hela den tid jag sysslat med bränslekommissionens vedpartier, har det varit två synpunkter, som måst anläggas. Den ena har varit att söka på kortast möjliga tid *avveckla* denna omfattande affär, den andra att *så* ordna avvecklingen att man icke plötsligen skulle anse sig ha för *litet* av den oundgängliga varan.

Jag har genom B. K. införskaffat uppgifter från respektive skogsvårdsstyrelser i landet angående vedavverkningen i riket just i detta nu. Av den redogörelse dessa styrelser lämnat framgår det oförtydligt, att det överflöd på ved, som vi nu beklagat oss över — och detta överflöd, jag vill icke fördölja det, har kostat statsverket hundratals miljoner kronor — inom en nära framtid kan komma att utbytas i *brist* på ved uti stora delar av landet.

När jag haft att taga ställning till dessa frågor, har jag icke ägt lika frejdigt mod som en hel del andra personer, vilka utan hänsyn till konsekvenserna fordra, att denna ved omedelbart, till varje pris och hur som helst måste omintetgöras. Vi hade den 30/10 1919 ett vedlager på 6 miljoner kbm. Detta är precis vad som erfordras för att tillfredsställa den enskilda hushållningen i landet under ett års tid. Men, mina herrar, vi sakna tillräckligt tonnage för att hemtransportera en tillräcklig kolmängd, intill dess få vi fara varliga fram med våra vedtillgångar. Låt vara att dessa tillgångar ligga där obegagnade tillsvidare, och låt vara att de draga ränta, det är dock en högst behöflig reserv som där finnes.

På grund av de uppgifter, som jag har framför mig, har jag kommit till den bestämda uppfattningen, att den klokaste hushållningen icke är att i dag utan vidare göra sig av med den ved, som finnes i statens förråd; den klokaste hushållningen lär väl vara att se till, att man inte står alldeles renskrapad den dag då så att säga *det stora tjutet kommer*: nu måste ni skaffa ved. Jag är nämligen,

mina herrar, livligt övertygad om att när det blir slut på bränslekommissionens vedtravar, då kommer samma kör, som nu organiserats att stämma upp, att man utan vidare skulle göra slut på den ved som finnes, samma kör, säger jag, kommer då att säga, det är samhällets plikt att sörja för att människorna icke sitta och frysa, det är samhällets plikt att sörja för att skogarna i vederbörlig tid förvandlas till ved. Det var till följd av det oerhörda ropet av denna art, som man 1917 planlade och satte i gång en avverkning, makalös för vår tid. Den framtvingades icke av en begärelse att skövla skogen utan den framtvingades av omständigheter, över vilka vi icke kunde härska. Det vill förefalla mig, att när en sak på detta sätt konstrueras fram utav omständigheter, som ingen av oss kunnat ha en hand över, det är något hårt att herrarna jämt och ständigt skola fortsätta med sitt gnat på denna anordning. Det är de abnorma förhållandena, som har framkallat densamma, folk har efter förut aldrig kända mått satt i gång med skogsavverkning. Jag vill fastslå, att innan bränslekommissionen började med sin avverkning, voro både vetenskapsmän och andra sakkunniga syselsatta med att räkna ut, huru mycket ved som måste avverkas, för att det skulle vara möjligt att skaffa ersättning för den uteblivna stenkolen. Man var redan inne på denna plan, innan det hade huggits en enda pinne för statens räkning. Det var detta oerhörda krav på ved, som medförde, att inom krigsberedskapskommissionen ett förslag till vedavverkning i stor skala utarbetades. Jag kan nämligen tala om, mina herrar, att det icke är bränslekommissionen såsom sådan, som utarbetat avverkningsplanen; på sätt och vis kan den visserligen sägas ha gjort detta, men densamma låg dock i själva verket klar i en annan plan och efter denna är modellen hämtad.

Jag tror mig nu kunna försäkra, att om avsättningen under de närmaste två eller tre månaderna fortgår i ungefär samma tempo om under den sista tiden, det skall vara möjligt att, med undantag för den ved som ligger i Norrland, realisera bränslekommissionens vedupplag och på sådant sätt placera den, att bränslekommissionen någon gång fram i maj eller juni månader bör kunna upphöra med sin verksamhet i allmänhet. Jag hoppas livligt att vi vid denna tidpunkt kunna överlämna till statens övriga organ uppdraget att förvalta de återstående partierna. Men å andra sidan försäkrar jag, att, för så vitt det icke kommer ett absolut påbud ifrån riksdagens sida, att veden skall realiseras hur som helst och till vilket pris som helst, det aldrig kommer att falla mig in att utan vidare ge befallning att: veden skall realiseras *nu*, detta med hänsyn till den vetenskap jag äger om den nu pågående vedavverkningen i riket.

En nervös stämning gör sig fortfarande gällande gent emot allt vad reglering heter. Man har jämt och ständigt sagt: Släpp bara lös »de fria krafterna», så blir allt bra igen. Den nu sittande regeringen har så långt det varit möjligt tillgodosett dessa synpunkter. Den har avvecklat den ena institutionen efter den andra och de »fria krafterna» ha sannerligen vid Gud varit lössläppta. Men hur ser balansen ut i dag, efter det de fria krafterna farit fram?

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
nr. 11.
(Forts.)

Ja, jag ber er, mina herrrar, titta er runt omkring. Man ropar å ena sidan, att allting skall släppas löst; å andra sidan säger man: nog skall väl regeringen ändå hålla någon styrande hand över det hela! Speciellt har man varit intresserad av att regeringen skulle ålägga rederinärningen att sörja för att vi få in i landet tillräckligt med varor av olika slag. Den ena dagen är det stenkol, den andra dagen är det vete, den tredje dagen är det något annat, som det råder ett överhängande behov efter, var och en vill ha tonnage och när icke tonnaget räcker till, säger man: vad är det för en regering vi ha, som inte kan ingripa ordentligt och kraftigt, som icke kan styra så till att vi få hem vad som verkligen behöves. Endera av detta synes framgå att vi ännu äro långt borta från den tidpunkt. då samhället kan avkoppla alla de organ, som ha till uppgift att utöva kontroll och söka avväga mellan de olika enskilda intressena. Detta är min uppfattning, men trots denna har jag tillsammans med övriga ledamöter lojalt följt de intentioner, som utgått från den lagstiftande församlingen, de intentioner nämligen, som inneburit, att vi fortast möjligt skulle försöka återvända till det läge, där varuutbytet och människornas förhållanden till varandra över huvud skola försiggå utan statligt ingripande eller kontroll från det allmannas sida.

Jag skulle kunna gå in på att svara något närmare på herr Torgéns direkta anmärkningar mot bränslekommissionen, men som jag icke vet, om de hänföra sig till den tid, under vilken jag haft ansvaret för ledningen inom finansdepartementet, eller till tiden dessförinnan, avstår jag för tillfället från att längre uppta herrarnas tid.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Sedan de två sista talarna grundligt eldat på med bränslekommissionen och dess vedtravar, hoppas jag, att de tämligen glest närvarande ledamöterna i kammaren ett ögonblick följa mig litet ut ur skogen och vedtravarna, ut på det fria och öppna fältet.

Det har ju varit under snart fyra eller fem år den allmänna tanken, som även mången gång uttalats: Gud give, att freden komme åter i vår världsdel. då kunde vi komma att leva under normala och hyggliga förhållanden igen. Nu är det ju den första remissdebatt, som inräffar sedan en verklig fred slutits mellan eulentemakterna och åtminstone den ena av de andra stormakterna. Nu har ju det ögonblicket kommit, som folket längtat efter, som många hundra tusen suckat efter, och nu gäller det ju uppbyggandet, det gäller för oss som folk att åter kunna glida in i mer och mer normala förhållanden.

Jag tillät mig redan 1917 en gång på ett möte uttala, att visserligen var krisen svår och många förhållanden synnerligen betänkliga, men helt säkert komme det ekonomiskt sett att bli ytterst mycket svårare den gång, då man skulle söka vrida om utvecklingen till normala förhållanden. Nu ha vi ju kommit dit, och nog må vi säga, att det är synnerligen svårt. Åtskilliga talare

framhöllo ju för ett par år sedan, att vi ekonomiskt hade så synnerligen mycket samlat i ladorna som nation. Andra påstodo, att detta blott var en illusion, att vi i verkligheten ingenting hade och att, när importen kom i gang, skulle överskottet sopas bort fortare, än det kommit in. Den senare meningen tycks tyvarr ha fått rätt.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Ser man nu på kursförhållandena mellan världsstandardmyntet, de amerikanska dollarn, och den svenska kronan, är det väl en synnerligen allvarsam sak, när de skilts åt så, att dollarn ligger, om icke fullt så dock bra nära 30 procent i kursvärde över guld-punkten i förhållande till kronan. Det tyder helt säkert på, att våra ekonomiska förhållanden äro synnerligen kritiska, och vad göres och har gjorts för att motverka detta? Det synes icke ha varit så synnerligen mycket, och varför? Jo, jag tror därför, att folk icke reflekterat över hur svår ställningen i grund och botten är.

När det gäller den enskilde och han befinner sig i prekära ekonomiska omständigheter, vad är det då, som skall kunna rädda honom och bringa honom på rätt köl? Jo, det är arbetsamhet, sparsamhet, hederlighet och plikt känsla. Jag har under min rätt långa levnad sett åtskilliga personer, som kommit i en kritisk ställning ekonomiskt, men som gått den väg, som jag nu angav, och de ha kommit till en fast ekonomisk ställning. Nu kan jag icke hjälpa att jag som enkel lantman har den övertygelsen, att det gäller detsamma för hela folk som för den enskilde. Samma ekonomiska lagar råda på båda hållen.

Se vi då till, hur det förhåller sig med arbetsamheten hos vårt folk, har man tvistat mycket därom. Under den starka meningssstrid, som gjorde sig gällande, då vi behandlade frågan om den lagtvungna åttatimmars arbetsdagen, deltog jag icke i diskussionen. Jag får säga, att jag fann mig besviken på en sak, och det var, att man både bland förkämparna och motståndarna till lagen tycktes ge så lite akt på alla ekonomiska tvångslagars biverkningar. Det följer oundvikligen sådana med alla tvångslagar, och de, som vi hittills haft under kristiden, ha ofta visat sig leda till synnerligen svåra biverkningar, som man inte riktigt tänkt sig in i.

Nu är det ju så, att denna lag om åttatimmarsdag gäller blott för viss tid. Det vore alla skäl att önska, att vi då under denna tid objektivt gäve akt på densammans verkningar och att vi sedan träffades, de som vid den tiden ha den äran att tillhöra riksdagen, och fullt sakligt diskuterade sakan utan att gå ut från förutfattade teorier å någondera sidan. Men helt säkert kommer man i framtiden att på denna och andra linjer, då det gäller att befordra svenskt arbete, gå fram med rena teoretiska resonemang. Därigenom befordras emellertid icke sparsamheten hos vårt folk.

Så ha vi sparsamheten. Det gamla ordspråket säger, att sparsamhet skall taga vara på vad fliten samlat, och det gäller nog ännu. Hur mycket har sparsamhetens dygd utövats i vårt land den senare tiden? Kan man överhuvud taget säga, att staten gått fram med någon synnerlig sparsamhet, eller visas det några tecken därtill?

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Ja kanske i en och annan detalj — det är ju möjligt — men i stort sett? Det första, man naturligtvis har att göra, om man verkligen skall gå sparsamt fram, det är att överväga, att man icke lastar på sig allt för många utgifter, som icke äro absolut nödvändiga. Även om dessa äro nyttiga, är det alldeles oundgängligt, om man skall gå sparsamt och målmedvetet sparsamt fram, att man ofta tar i övervägande, huruvida man har ekonomisk rygg att kunna bära de ifrågasatta utgifterna, som eljest måste få vänta. Jag vågar påstå, att en hel del, som är satt i gång och annat som vi sägas ha att vänta, tyder på, att man icke riktigt reflekterat över den ekonomiska bärkraften hos vårt folk.

Det är också ett symptom, så gott som något, att den, som undervärderar sparsamheten, är ytterst benägen att vilja låna. Det reflekteras mycket litet över, hur snart och huruvida man skall betala någonting igen på de många lånen. Det är verkligen med beklämning, man ser, att denna statens inlåning, låt vara till produktiva syften, håller på att gå fram med en svindlande fart. Hur länge tror man, att man över huvud taget kan hålla på att upptaga statslån med någonting uppåt två hundra miljoner per år och återbetala fem eller sex? Jag tycker, det borde vara tämligen lätt att räkna ut, när det systemet gör sig självt omöjligt. Man säger, att det lånas endast till produktiva saker. Ja, men vid åtskilliga av dessa har det visat sig, att företagen icke förränta sig, och även om de skulle förränta sig, så blir den ekonomiska tyngden så utomordentligt stor, att det ändå är fara, att det störtar samman, så att vår kredit helt enkelt tar slut och vi nedsjunka till en stat, som blir satt under finanskontroll. Det har också synt mig påfallande, att man omedelbart, så snart en möjlighet öppnade sig, upptog ett lån i Förenta staterna, som kallades valutalån. Så vitt jag kan förstå, blev detta lån bokstavligen uppätet, ty det användas väl att betala konsumtionsartiklar med, men i våra dagar vill man ju gärna ge vackra namn åt allting. Detta lån är dyrt, och om dollarkursen håller sig uppe, blir det ännu dyrare att betala igen. Och gagnet, som det skulle göra genom att hålla dollarkursen nere, hur blev det därmed? Hade det icke varit lika så gott att bita i det sura äpplet först som sist? Jag tror det.

Ett annat sätt, varpå man sökt låna upp penningar, har, som bekant varit, genom statens premieobligationer, d. v. s. obligationer, förenade med lotteri. Jag vill genast förutskicka, att jag icke är någon asket. Jag medger gärna, att den ene må spela på lotteri och den andre kan låta bli, och de kunna vara lika moraliska människor för det. Men vad jag däremot tycker och tror, det är, att spel och statsobligationer höra bra litet ihop. Svenska staten upptog ju, ett premieobligationslån på mycket litet belopp år 1860 tror jag det var. Jag hörde i mina yngre år så många beklaganden i pressen över detta förhållande och det sammanhang, det hade med lotterikollektörer, promesser och dylikt, och man sade sig då, att det vore väl, om det vore slut och amorterat, ty det ansågs vara en samhällskrafta. Men allt upprepar sig, och nu griper man till ett lotteri igen. På sommaren i fjol, kort innan den första dragningen skulle ske i och för

*Vid remiss af
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

detta lån, hade en lokaltidning nere hos oss som bihang ett svenska statens lotteriprospekt just till det här länet. När jag fick syn på det, tänkte jag: »Det här ser verkligen ut, som om Cohn i Hamburg icke kunde driva rörelsen hemma, ty visserligen var det icke fullt så starkt kryddat, men ett synnerligen gott syskontycke fanns det. Jag skall blott nämna, att man i detta prospekt utan vidare slungade fram, att den, som köpte en lott, hade utsikt att, om löpetiden blev fem år, vinna en och en halv miljon och, om den blev tio år, tre miljoner. Det är solklart, att det matematiskt sett fanns en viss utsikt härför, men om jag nämner denna sannolikhet med ett bråk och tager 1 till täljare, skall jag behöva draga ett mycket långt andetag för att hinna räkna upp alla siffrorna i nämnaren. Varje praktisk människa måste säga sig, att en dylik utsikt är = 0. Det var emellertid första gången som jag såg ett dylikt reklamprospekt från svenska staten, och jag ber verkligen regeringen, att det också må bli det sista, ty sannerligen om dylika meddelanden från regeringen eller åtminstone från staten äro ägnade att befordra sparsambet bland svenska folket.

Nu har ju statens lotteri fått efterföljare. Andra lotterier ha passat på att som vinster taga en eller annan statsobligation. Dessa lotterier krypa i sin ordning bakom staten och säga, att nu finnes det möjlighet att vinna hundratusentals kronor, om man först vinner en dylik obligation. Det är emellertid icke på den vägen vi skola grundlägga det säkra och fasta i staten. Gärna, om herrarna så vilja, ett lotteri här i Sverige, men skilj statens upplåning från detsamma och gör denna sund och solid. Jag har själv intresserat mig för denna sak, och har för tio år sedan väckt en motion angående vad man kunde göra för att få svenska statens obligationer placerade hos den svenska allmänheten. Då levde man i den tron, att vi bara skulle låna i utlandet och inte göra något för våra statslån inom landet. Aldrig någonsin har emellertid en motion slagits ihjäl här med sådan komplett likgiltighet och sådant oförstående som denna. Det är således icke mot, att svenska staten lånar i inlandet, som jag opponerar mig, utan mot sättet. Är det icke alla skäl att något reflektera över, huruvida man icke borde minska hastigheten i upplåningen? Jag förstår mycket väl, att upplåningen kan gå till nyttiga saker, men ur finansiell synpunkt är jag övertygad om, att vi icke stå ut med detta. Det är också så, att skall man verkligen kunna göra något intryck hos folket och få det att inse, att man vill ha en solid sparsamhet, så går det icke an, att höjningen av statsbudgeten sker så oerhört fort, som man här låtit ske. Och dock finnas här krav, som icke kunna avvisas, utan måste uppfyllas.

Den första ärade talaren var inne på ett sådant krav, nämligen det, som gällde ämbetsmännens löner. Nog får man väl ändå tänka på, att det icke är riktigt klokt att blott och bart öka ämbetsmännens antal. Skapar man nya institutioner, så måste man ju göra det, men icke så i de gamla institutionerna. Där äro emellertid förhållandena sådana, att man helt enkelt icke kan undvika väsentligt högre löner på de högre posterna, där måste man betala så, att man får dugliga ämbetsmän och icke blott nollor. Vi levde alla i den tron, att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.) kristidens dagar voro över. Det visade sig snart vara en villfarelse. Man får nog göra allvar av att inrikta sig efter kravet bland tjänstemännen på annat sätt, än man hittills gjort.

Vidare en annan sak. Skall man — och det gäller enskilda likaväl som staten — vinna framgång, måste man ha klart för sig vikten af hederlighet. Under dessa kristider har ju — och detta berodde mången gång på, att åtskilliga av dessa många kristidsförordningar voro litet svagt genomtänkta och kanske litet opraktiskt formulerade — denna förändring av våra synpunkter på de ekonomiska företeelserna, vilken kommit att verka ibland oss som en pest, kommit över oss med en svindlande fart. På många håll flöt guldströmmen rikligt. Alla sågo den, och många foro efter den ohejdat, det gällde ju endast att samla upp så mycket som möjligt av densamma. Åtskilliga av dem, som icke hade tillräckligt stark moralisk motståndskraft, glömde att se efter, hur djupt i smutsen denna guldström verkligen flöt på många håll. Nu vet man, att guldet är falskt; den ena gången kunde det flyta till och den andra gången ifrån. Men smutsen flöt icke bort; var den kom, höll den sig envist kvar. Jag vågar påstå, att den demoralisation, som denna kristid fört med sig, har berört alla samhällsklasser, och skola vi tänka på att komma moraliskt på rätt köl, måste ett allvarligt arbete göras för att ändra åtskilligt. Denna samhällskrafta måste grundligt opereras bort, och det duger icke att till operationskniv använda hartassen. Vi få också komma ihåg, att exemplen från de högre samhällsklasserna äro synnerligen smittsamma. Vi förvänta därför, och vi äro många i vårt land, som allvarligt göra det, från Kungl. Maj:ts regering, att regeringen gör allt vad som göras kan, för att vi skola komma litet bättre fram på den moraliska linjen. Man kan göra detta på åtskilliga sätt, men jag vet, att det kan aldrig ske utan att folket och regeringen härvidlag gå hand i hand med varandra. Jag skall icke nämna några namn och icke heller några företag. Känd sak är så god som vittnad. Det är emellertid av största intresse för hela vårt folk, att samhällskraftan opereras bort snart, snabbt och grundligt.

Såsom en sammanfattning vill jag säga, att det är plikt känslan, som skall höja vårt folk och hålla det uppe i striden. Vad betyder det, om jag står och talar aldrig så vackert om att man skall göra sin plikt? Hur många gånger under denna kristid har det icke sagts från denna talarstol, att vi skola vara solidariska och allt det där! Det är mycket vackra ord, och de ha ytterst gått ut på den maningen: Gör din plikt som medborgare! Jag får då säga, att skall jag vinna gehör eller blott sannolikhet för, att mina åhörare skola tro, att det är allvar, som jag säger, så måste jag själv föregå med exempel på pliktuppfyllelse, ty eljest kan jag aldrig bli trodd. Det finnes många områden, där det sviktat med denna pliktuppfyllelse. Till och med, mina ärade kamrater, vi här i kammaren ha nog åtskilligt att förebrå oss, jag själv icke undantagen. Det är verkligen många gånger synnerligen otrevligt och trist att se, huru glest besatt denna sal är. Nu skola herrarna icke taga detta som en föro-

lämpning i detta ögonblick; det såg nästan ut, som om bränslekommissionen icke intresserade mer än mitt anförande. Men det kan gälla allvarligare saker, än att jag står och talar några ord. Vid slutet av förra riksdagen hade vi t. ex. att avgöra en fråga, som icke var någon struntfråga, utan en allvarlig fråga, nämligen hur tungt, ty jag vågar icke säga hur lätt, svenska folket skulle beskattas i direkt skatt. När det kom till votering i den frågan, var det i kammaren, om jag icke minnes orätt, 27 ledamöter närvarande inklusive talmanen. Två röstsedlar voro rullade utåt, och de, som effektivt röstade, voro alltså 24.

Jag skall i förbigående nämna några ord om den så kallade kvittningen vid voteringarna. Jag skulle vilja likna denna kvittning vid de surrogat, som vi fingo under kristiden, ty kvittningen är verkligen ett surrogat för att göra sin plikt. Jag tvivlar på, att väljarefolket riktigt godkänner detta surrogat. Å andra sidan har jag den erfarenheten, att kravet på att man skall gå in på denna kvittning, är så stort, att man nära nog betraktas som en dålig kamrat, om man icke går med därpå; man rent av tvingas att mot sin vilja göra det åtskilliga gånger.

Den votering, som jag nyss talade om, väckte ett stort upseende ute i landet. Kritiken var hård, men det kan icke sägas annat, än att den var välförtjänt. Nu var detta visserligen det mest bekanta fallet vid fjolårets riksdag, men det var många gånger, då det icke fanns mer än hälften eller något mer än hälften av ledamöterna närvarande, såsom herrarna nog alltför väl känna till. Jag undrar, om valmännen, när de läsa dessa röstsiffror, kunna ge oss betyg på, att vi gjort vår plikt.

Jag tillät mig i en diskussion här i kammaren rörande den kommunala rösträtten att rikta en uppmaning till ledarna här: Hur tro herrarna, att ni skola kunna styra och leda det svenska folket, om ni icke våga säga till dem att göra sin plikt? En parallell till detta tror jag mig kunna draga fram i dag. Tror ni, det går lvekligt, om medborgarna i vilken ställning de än befinna sig, icke göra sin plikt helt och hållet, och tror ni icke ändå, att vi själva få gå före med gott exempel? Jag vet själv såsom lantman, att det är synnerligen svårt att vara borta från sitt hem och i stället sitta här. Det är en synnerligen stor uppoffring, men jag har tagit detta kallet på mig — ja, vi ha kanske strävat åtskilligt litet var för att få mandatan — och då vill jag allvarligt säga till mina kamrater: Låt oss göra vår plikt! Vårt tal till folket blir aldrig trott, utan att vi själva gå före.

Ja, ett stöd och en styrka för vårt folk har man ju talat om att folkens förbund skulle bliva. Det är möjligt, att man kan fundera ut också andra artificiella saker, som skulle kunna verka i samma riktning. Jag skall icke utlåta mig därom i detta sammanhang. Det blir nog senare tillfälle att uttala sig om åtskilliga saker, som man gärna skulle vilja yttra sig om. Men det vill jag säga, att den verkliga grunden för ett folks säkerhet ligger ändå enligt min åsikt

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Fort.)*

Vid remiss av statsverkspropositionen däri, att medborgarna göra sin plikt. Ty då, ja, endast då kan vårt gamla Sverige känna sig fullt säkert.

m. m.
(Forts.)

Herr Engberg: Herr talman, mina herrar! Den siste ärade talaren gav en anvisning på, huru han ansåg, att den sociala frågan bäst och lättast borde lösas. Anvisningen utmynnade i en rekommendation åt svenska folket att vara fyllt av pliktkänsla och att arbeta. Han adresserade sig alldeles särskilt till riksdagen och anställde en självbetraktelse, som resulterade i en syndabekännelse, att det kanske är bäst att börja reformera oss själva här inom riksdagen och att vi böra vara mera plikttrogna, än vi förut varit. Han angrep till och med i detta sammanhang riksdagen utan att själv veta det — i det han riktade sig formellt mot regeringen — när han tog upp frågan om premieobligationslånet och förvandlade den saken till en anmärkning mot regeringen för den där reklamen, som hade ägt rum. Jag förmodar, att herr Olsson i Kullenbergstorp dock icke borde var omedveten om att bakom den åtgärden står riksgäldskontoret och därmed riksdagen. Det var alltså ett plus till hans anklagelselista mot riksdagen, när han angrep den där reklamen.

Men i själva verket kan man väl se hela denna syn på det nuvarande läget, som herr Olsson i Kullenbergstorp utvecklade, såsom ett naturligt komplement till den allmänna syn, som utvecklades av den förste ärade talaren i dagens debatt, herr Lindman. Han började också i likhet med herr Olsson i Kullenbergstorp med en klagovisa över de hårda och betryckta förhållandena, och han utvecklade i några punkter det handlingsprogram, som nu enligt hans mening bör tillgripas för att hjälpa oss fram. Det var för det första att vi få knappa in på ämbetsmännen här i landet, vilkas antal har tillväxt i allt för stor omfattning. För det andra: vi få nedbringa våra kommittékostnader. För det tredje, vi få se till, att de affärsdrivande verken löna sig litet bättre. Och så ordades det i största allmänhet om att vi måste arbeta bättre och flitigare, än vi ha gjort förut. Ja, detta är, mina herrar, det program, som från en ledare av högerpartiet år 1920, efter världskrigets erfarenheter, utvecklas i denna kammare. Dra in litet på ämbetsmännen, knappa in litet på utredningar och kommittéer, se till, att folk arbetar litet bättre, och se också till, att statens affärsdrivande verk skötas litet bättre, så blir allt bra.

Men i dessa anföranden fanns inte den minsta antydning om, huruvida själva det system, i vilket vi för närvarande befinna oss, är av den beskaffenheten, att vi kunna dras med detsamma längre, att vi kunna stå till svars med att bara för en politik, som innebär efter herr Lindmans och Olssons i Kullenbergstorp recept, ett uppbringande av större pliktkänsla, intensivare arbete o. s. v., men fortfarande behålla den ordning, som råder inom det ekonomiska livet och därmed också inom samhällslivet i övrigt. Herr Lindman aktade sig visligen för att något snudda vid den synpunkten. Han talade om nödvändigheten av att bringa upp produktionen. Och om jag får i likhet med herr Vennerström sammanställa detta anförande med

det tal, han höll i Borås för några dagar sedan, så är det ju uppenbart, att vad herr Lindman här syftat till, det är, att ge litet större rörelsefrihet åt produktionen och att vakta den så mycket som möjligt för statens ingripande, ty annars går det illa. Det var temat i Boråstalet. Här låg det något mera beslöjat, men man kunde i alla händelser skönja det.

Ja, det är något egendomligt med det svenska högerpartiets ställning till staten. Jag vill inte med herr Lindman taga upp en teoretisk diskussion om staten. Men jag skulle vilja säga det, att det sätt, varpå högern behandlar staten, är något egendomligt. Vi veta ju, att herr Lindman står i spetsen för ett parti, som predikat »statsnyttan» framför allt annat, den »starka statsmakten» o. s. v. Under krisåren var man från det hållet alltid redo att skjuta staten framför sig såsom en slags betäckning, när det gällt att taga risker, men svika statsmakten, så fort det gällt att inhösta vinster. Det erinrades i föregående års remissdebatt av jordbruksministern, hurusom ett karaktärsdrag i kristidens hushållning just har varit detta, att man från de kapitalistiska kretsarnas sida, så fort det gällt att få staten till ryggestöd för sina åtgärder, har hållit sig framme, men så fort staten hindrat profitbegäret, då har man betackat sig för densamma. Men däremot har det inte från den kanten funnits någon förståelse för att, när staten själv skulle bära riskerna, man skulle stödja staten. Jag erinrar därom, hur hela denna politik från högerens sida nu fortgått under dessa år i form av å ena sidan ett *skrämmande* för staten och å andra sidan ett upphöjande av statsnyttan. Det erinrar allt detta om allmosetiggeri, som först komma och tigga om en allmosa men sedan, när de fått den, kasta glåpord och skymford efter givaren. Det är högerens sätt att behandla staten. Man begagnar den för att suga till sig kapital exempelvis i sin *tullpolitik*, där man utnyttjar den för de privatkapitalistiska kretsarnas syften. Men om staten under rådande kristid vill ha ett ord med i laget angående produktionens ordnande ur samhällsintressets synpunkt, ja, då är man från herr Lindmans sida genast framme och varnar: här går »det fria initiativet» under, här kommer produktionen att strypas av statens hårda hand.

Vad är det då egentligen, herr Lindman, som är den svenska produktionens fara? Är det männe, att arbetarna fått åtta timmars arbetsdag och arbetstiden alltså inskränkts? Är det männe, att man brister i den plikt känsla, som herr Olsson i Kullenbergstorp talade om? Eller är det männe, såsom herr Lindman menade och antydde, att det är för stor närgångenhet från statens sida? Ja, så vitt jag kan se, så är det ingenting av allt detta, utan det är det enkla faktum, att den svenska produktionen i närvarande stund behärskas *inte* av det fria initiativet. Den behärskas *inte* av denna möjlighet till fri och smidig företagsamhet, utan *den behärskas av en sju, åtta storfinsansörer i detta land, som med en slags bankväldets cäsarism där uppe från höjderna regera det hela* trots riksdagen, trots regeringen och trots vad som annars beslutas. Det är dessa herrar, som behärskas

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

de stora kapitalmassorna i landet, det är dessa herrar, som sätta in dessa kapitalmassor i de produktionsföretag, där profiten på kapitalet kan bli största möjliga. Och vi ha sett, hur detta bankväldet detta storfinsväldet har växt år från år. Dessa fusioner på bankpolitikens område, som å andra sidan ha beledsagats av en stegrad koncentration på storindustriens område, ja, vad äro de annat än ett vittnesbörd om en och samma sak, om *storkapitalets koncentrerings och förstärkning inom det produktiva livet*, men på samma gång också självklart antydande, *var faran ligger*. Det är så, att allt vad som sker i samhället, skall ske i kapitalets intresse. Det blir inte frågan om vad samhällsbehovet kräver, utan frågan blir: var finner kapitalet den största profient? Tror någon människa, att de stora finansinstituterna, som behärska den svenska produktionen för närvarande, tror någon, att man där frågar: behöver samhället i detta ögonblick den eller den produktionen? Nej, de herrar kupongklippare, som sitta på olika ställen i landet och många gånger inte ens ha sett de produktionsföretag, som ge dem deras profit, för dem är huvudfrågan alltid att få den största möjliga utdelningen, men aldrig frågan att få tillgodose samhällets behov. Ja, sedan är det rasande enkelt att komma och klaga över att produktionen *oroas*, som herr Lindman sade. Han tyckte, att vad den nu behöver är lugn och stabilitet. Ja, hur kan en produktion få lugn och stabilitet, som ligger i händerna på den spekulerande storfinsansen? Den ena dagen intresserar det storfinsansen att sätta in kapital i den eller den produktionen, den andra dagen att dra det därifrån och placera det i en annan. Det är i dessa bankdirektioner, som produktionen regeras och regleras. Undra då på att den kommer att *oroas*! Undra på att det måste vara så, när den inte står i samhällsbehovets tjänst utan i profitens och kapitalets! Det är denna omständighet, som gör, att det av herr Lindman rekommenderade receptet hjälper oss rakt inte ur de nuvarande förhållandena. Och jag må säga, att när herr Lindman inte hade något annat botemedel att föreslå i sitt Boråsanförrade, än att här få vi lov att knappa in, här få vi lov att bli sparsamma över hela linjen, så frågar jag mig, vad är det för en sorts nationalekonomisk åskådning bakom detta. Ty jag trodde annars, att möjligheten att få avsättning för produktionens alster skulle vara stor och vid konsumtion. Men knappar man nu in överallt på konsumtionen så förefaller det mig, som om produktionens avsättningsmöjligheter följaktligen måste bli mindre. Skulle man *över hela världen* tillämpa det receptet, så innebure det bara, att man matade bankkapitalet undan för undan med större krafter, som å andra sidan hade en naturlig drift till att komma in i produktionen och ytterligare erövra densamma.

Hur är det ställt här hemma hos oss, om vi kasta en blick på bankväldet? Jag skall med några siffror söka visa vad bankerna rå om. För att taga en av de mera typiska storbankerna vill jag nämna, att enligt bankinspektionens meddelande den 29 november 1919 Skandinaviska kreditaktiebolaget hade

räntebärande obligationer	29,806,904 kronor,	<i>Vid remiss av</i>
inneliggande aktier	3,750,203 »	<i>statsverks-</i>
Krediter hade man givit		<i>propositionen</i>
mot inteckning i fast egendom	238,723,434 kronor,	<i>m. m.</i>
mot aktier	304,848,757 »	<i>(Fortf.)</i>
mot obligationer, varor o. s. v., ej särskilt specificerat	148,952,653 »	

Det är bara ett litet stickprov, och går man från bank till bank, skall det visa sig, att *den allmänna tendensen* hos alla större affärsbanker är, att de ej längre skola stå bara som kreditförmedlare till industrien, till produktionen, utan nästla sig in såsom produktionens verkliga ägare och ledare, och därmed är det storfinans- och bankväldet, som regerar det ekonomiska livet i landet, och det är icke längre fråga om vad människor behöva.

Så ha vi också sett under årens lopp, hur under perioder, då genom överproduktion det inträtt en kris, människor icke ha kunnat få produkter, därför att det funnits för mycket produkter! Mellan producenternas produkter och konsumenterna har stått stor-kapitalet som en barriär.

Jag frågar herr Lindman, om han tror, att ett sådant samhällssystem i längden kan upprätthållas. Jag frågar honom, om han är förvånad över att produktionen oroas, när den ligger i händerna på sådana spekulativa herrar som våra finansfurstar, som endast tillgodose profitens fordringar.

Och hur förfäres från storbankernas sida, när man en gång börjat äta sig in i produktionen?

Ja, man söker där skaffa sig inflytande på bolagsstämmor, köper upp aktiemajoriteten, när det passar, och släpper den ifrån sig, när det passar, men avgör dock ytterst vad som beslutas angående de stora industriella företagens finansiella skötsel och ordnande. Jag erinrar om huru exempelvis i Tyskland det hände för åtskilliga år sedan, att en stor bank, det var Dresdener Bank — fallet finnes anført i Jeidels arbete om de stora bankerna — skrev till styrelsen för ett stort cementsyndikat följande: »Efter det i Reichsanzeiger av den 18 dennes publicerade tillkännagivandet från edert bolag måste vi räkna med möjligheter, att på bolagsstämman, som sammanträder den 30 i denna månad, beslut fattas, som kunna vara ägnade att medföra för oss icke behagliga ändringar i eder affärsdrift. På grund härav måste vi till vårt livliga beklagande härmed uppsäga den eder beviljade krediten och bedja er alltså att underlåta dispositioner på oss och uppmana er samtidigt hövligast att senast före slutet av denna månad åter betala oss vårt tillgodohavande. Om emellertid på den nämnda bolagsstämman ingenting beslutas, som icke är oss angenämt och vi i detta hänseende även för framtiden skyddas genom oss passande garantier, så förklara vi oss gärna beredda att förhandla med eder om beviljande av ny kredit.»

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Så där går det till icke bara i Tyskland utan överallt i det kapitalistiska Europa. Det är storbankerna, som stå där dirigerande bakom, och därest icke deras krav och intressen tillgodoses, vidtages det motsvarande dispositioner med påpressningar, som kunna resultera i antingen kapitulation eller också att vederbörande industri ruineras. Jag får verkligen säga, att med den utveckling vi haft även här hemma på detta område, så är det ej möjligt att längre upprätthålla talet om det privata och fria initiativet ens inom den kapitalistiska produktionen. Ty, herr Lindman, var finns detta privata initiativ? Är det kupongklipparen Andersson eller Pettersson, som sitter i Stockholm och inhävar sin profit och som är meddelägare i företaget, är det på *dennes* initiativ det kommer an, eller är det på dens initiativ, som står mitt inne uti produktionen? Ja, när man tittar närmare efter, så äro produktionens öden icke dirigerade av dessa i de yttre cirkelarna sig rörande figurer, d. v. s. de verkliga idkarna, utan man får gå upp till de stora finansinstitutens direktioner och till dessa *inre* cirkelar för att få tag på medelpunkterna, därifrån initiativen utgå. Så står det till med det fria initiativet i den kapitalistiska produktionen. Sedan är det bekvämt naturligtvis att, som herr Lindman gjort åtskilliga gånger, ropa på att varje reglering ifrån statens sida, varje försök ifrån samhällets sida att få ett ord med i laget betyder, att det fria initiativet kränkes — det skall man säga från den industris sida, som redan är exploaterad av storbankerna, som ej längre står fri, och där skall man anförä såsom ett skäl gentemot oss socialdemokrater, som hävda, att med mindre samhället lägger beslag på kapitalet och ställer kapitalet i samhällets tjänst och icke som nu samhället i kapitalets tjänst, med mindre går det ej att komma ifrån den nuvarande tingens ordning. Jag tror också, att det har blivit en alltmer och mer bestämd känsla hos människor, som inse vad klockan är slagen, att det är ej i de omständigheter, på vilka herr Lindman pekar, som vi ha att söka grunden till vad som råder, utan det är i dessa omständigheter jag här antytt, det orimliga att kapitalet behärskas av några få banker, som, tack vare sin monopolställning, kunna ifrån sina inre cirkelar dirigera hela samhällets ekonomiska liv.

Jag erinrar om en bekant borgerlig skriftställare, Walter Rathenau, som skrivit bl. a. följande med avseende å denna fråga: »På det mest opersonliga, mest demokratiska område, där en aktieägareförsamlings suveräna publik stadgeenligt beslutar om utnämning och avsked, har under loppet av en människoålder bildats en oligarki, så sluten som i det gamla Venedig. Trehundra män, av vilka var och en känner den andre, leda kontinentens ekonomiska öden och söka sina efterträdare ur sin omgivning.»

Detta vittnesbörd är avgivet av en man, som stått i central, ledande ställning under många år inom den tyska storindustrin och som därför är vittnesgill. När man står inför dylika erkännanden även från *borgerligt* håll, då kunde man ha rätt att fordra, att man

även här hemma ifrån upplyst borgerligt håll började medge, att den plåstringspolitik, som består i att rekommendera ökad plikt-känsla och avsätta några hundratals ämbetsmän eller att draga in litet på kommittéer och kommittéarvoden, dock ter sig som en småfuttighet utan like, när man skall råda bot för ett system, som så länge det består kommer att vara den naturliga jordmånen för alla dessa missförhållanden, som oroa produktionen och därmed också oroa herr Lindman!

Vid remiss av:
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Nu måste vi socialdemokrater säga oss, att en sådan omläggning av produktionen till att tjäna samhällets faktiska behov och ej längre tjäna bara kapitalets profitintressen, är en akt, som sannoligen inte går med ens. Den tarvar en lång förberedelse, ett målmedvetet arbete. Men det är också å andra sidan lika klart, att den politik, som vill ge akt på vad klockan är slagen, bör inte tveka att gripa sig an med att försöka få samhällets hand alltmer och mer över den produktiva verksamheten.

Jag måste för min del göra den personliga bekännelsen, att det program till samverkan mellan det socialdemokratiska och det liberala partiet, som framlades i höstas, var icke ett program, som stod på nivå med vad tidssituationen kräver. Det var icke ett program, som gjorde full rättvisa åt vad som här ovillkorligen måste betraktas som ett minimum, om man skall komma ut ur det nuvarande oeffterrättlighetsförhållandet. Ty, mina herrar, ni få tro mig eller ej, men säkert är, att vi obönhörligen gå mot en tillspetsad kris med ödesdigra konsekvenser, därest vi icke kunna besluta oss för att inleda en nyorientering av den produktiva verksamheten, en nyorientering i den riktning jag antytt, att samhällets kontrollrätt och överhöghetsrätt och överäganderätt alltmer och mer erkännes. Jag vet mycket väl, att där stöter man på bestämd patrull från de olika borgerliga partierna. Där står det liberala partiet med herr Röing lika oförstående som högerpartiet med herr Lindman. Man har bitit sig fast vid dessa föreställningar, att produktionen i all evighet skall ligga på privatkapitalismens plan. Man kan ej göra sig förtrogen med tanken att kapitalet skulle kunna ställas i *samhällets* tjänst i stället för, som nu är fallet, tvärtom. Men den dagen måste en gång komma, då denna omsadling får lov att äga rum, ty såsom det nu är, drivas vi med eller mot vår vilja fram till en punkt, där även den starrblindaste skall nödgas inse och erkänna, att hela det system, man hållit om ryggen, var ett *fallfärdigt* system. Det tjänar ingenting till att söka dölja detta.

Nu förklarades vidare av herr Lindman, att man skulle också kunna tänka på några arrangemang i tullpolitiken för att få tillbaka litet av de förluster, man lidit under krisen. Ja, de locktonerna kunde man begripa på förhand, att de skulle komma. Naturligtvis har man att förvänta, att det parti herr Lindman företräder skall mer och mer treva sig fram till ett försök att driva upp tullsatserna igen. Åtskilliga högertidningar hava redan varit

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

ute i elden och predikat nödvändigheten av, att vi höja tullsatserna på grund av penningvärdets fall, och jag misstänker att bakom herr Lindmans lilla trevare här låg också en antydan om, att det är på den vägen man skall slå in. Alltså, bara ett nytt bevis på, hur man på det hållet vill upphjälpa det ekonomiska läget i samhället, där man vill stärka utsugningen av de breda lagren från en liten klick privatkapitalisters sida, en stärkning, som ovillkorligen kommer till stånd genom denna fortsatta tullpolitik, i stället för att gå den enda förnuftiga och rimliga vägen, att nu avveckla undan för undan hela tullsystemet och skaffa oss frihandel.

Jag vill för övrigt i vad gäller herr Lindmans anmärkning om kommittékostnaderna och vad därmed sammanhänger ge honom rätt så till vida, att jag i likhet med honom tror, att detta kommittéväsande, i vilket vi äro inne, tagit alltför anskrämliga proportioner. Man står ibland inför en sakkunnig, inför vilken lärdomshistoriens polyhistorer förblekna. Hos samma människa skall finnas sakkunskap ifrån rationell svinavel hela skalan upp till högsta undervisningen. Jag får verkligen bekänna, att vi i det fallet kommit alltför långt. Jag vet inte, hur man skall lösa frågan. Men säkert är, att det parlamentariska kommittésystem, som för övrigt stülles också i *den parlamentariska korrptionens tjänst* därigenom, att det ger premier och belöningar åt premiehungriga riksdagsmän. Det systemet tycker jag vi först som sist böra i någon mån ändra. Därmed har jag naturligtvis icke velat giva det minsta på hand åt de angrepp, som från högerhåll ofta göras gentemot det parlamentariska kommittéväsandet som sådant, angrepp som äro förestavade av illvilja, men jag tror, att vi inom olika partier kunna vara ense om att detta kommittéväsen nått en omfattning, som icke är hälsosam, vare sig det gäller saken eller gäller den politiska moralen.

Herr Lindman gick mot slutet av sitt anförande även över på andra frågor. Han varnade i likhet med den följande talaren, herr Vennerström, för folkens förbund, d. v. s. hans varning gick icke så långt som herr Vennerströms, men det var ju ändå ett tonfall i det hela, som lät en förstå, att han såg på denna skapelse med de mest skeptiska blickar och att han ville säga, att det kanske vore väl för oss att icke allt för mycket binda oss vid den där tanken.

Jag vill då gentemot särskilt herr Vennerström säga, att jag är övertygad om, att han icke skulle vara redo att draga de praktiska konsekvenserna av den lära, han här förkunnar, när han ställer sig resolut på ståndpunkten, att vi skola underlåta att giva oss in på detta. Vi skulle ju å andra sidan också, som han rekommenderade, öppet taga upp diplomatiska förbindelser åt öster *på eget bevåg*, bryta blockaden o. s. v. Har herr Vennerström verkligen tänkt genom konsekvenserna av den läran? Tror han, att sådana saker för närvarande äro av beskaffenhet att vi själva fritt avgöra, huru vi vilja göra, om vi vilja taga det ena eller andra steget? Och med avseende på folkens förbund tror jag, att även från herr Venner-

ströms håll man borde erkänna, att det med alla sina brister och alla sina skavanker likvisst är *en första stoume till att skapa en internationell ordningsmakt*. Och varför skulle man då icke med glädje hälsa detta försök? Att det har den karaktär det har, tycker jag är ganska naturligt. Det var ju en fred, som var de angripnes fred mot angriparen och därmed fick sin första prägel. Men vi skulle vara stockblinda, om vi icke förstode, att det steg, som här tagits, kan icke tagas tillbaka. Ty liksom det inom det enskilda samhället var nödvändigt att få fram en statsmakt som organ för ordning och reda, lika nödvändigt var det också att inom det internationella samhället åtminstone en brodd till statsmakt skapades för ordning och reda. Ser man saken ur den synpunkten, måste jag säga herr Vennerström, att jag förstår honom icke, när han vill ställa sig fullständigt avvisande till tanken. Ty säkert är, att man i stället för att skjuta den ifrån sig bör göra allt för att vårda och ansa den nya organismen och se till, att den växer upp, befriad från fel och skavanker, och att på sådant sätt det blir en verklig *internationalstat*, sådan som vi socialister alltid tänkt oss densamma.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Ja, det är sant, som herr Vennerström antydde: den gamla neutralitetspolitikens tid är förbi. Men det är ju också klart, att vill man vara med att bygga upp ett sådant stort och betydelsefullt verk som ett nationernas samfund, får man också taga vissa konsekvenser. Man får finna sig i att bringa vissa offer. Men jag tror, att hela den internationella rättsuppfattningen vore minst betjänt av den misstänksamhet och avoghet, som man från herr Lindmans och herr Vennerströms sida här ådagalagt.

För övrigt skulle jag vilja begagna tillfället att säga, att de företeelser på det ekonomiska området, som jag har berört, framstå för mig såsom så aktuella för en politik under den kommande tiden, att jag är övertygad om, såsom jag också redan antytt, att det samverkansprogram, som framlades i höstas, det räcker icke på långa vägar för upptagande av en politik, som nödigt gör dem rättvisa.

Vad vi behöva är för det första en expropriationslagstiftning, som giver möjlighet att föra över i samhällets ägo äganderätten till stora och betydelsefulla produktionsmedel.

Vi behöva en arvskatt, som drager in till samhället de stora jätteförmögenheterna och ställer på det sättet dessa i samhällsproduktionens och samhällsbehovens egen tjänst och intresse.

Vi behöva en banklagstiftning, som anknyter till vad som här redan i samband med utredningen om en statens affärsbank kommit fram, bygger vidare på den grunden och utvecklar en konkurrens åtminstone till de privata bankerna, en banklagstiftning, som så småningom kan sträcka sina verkningar därhän, att dessa privata finansinstitut, som nu äro de stora blodsugande polytterna här i samhället, avlägsnas och ersättas med en *samhällets* affärsbank.

Vi behöva vidare en ekonomisk beredskap även för att vidtaga denna expropriation. Jag tror, att tiden måste vara inne, för att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

man allvarligt överväger att genom en grundlig beskattning av storkapitalet låta detta kapital betala sin egen expropriation, att åstadkomma en samhällelig kapitalbildning, som kan ställas i samhällets egen tjänst, när det gäller att i samhällets egen tjänst insätta de stora produktionsmedlen.

Och vi behöva också gripa oss an omedelbart med tullsystemets avskaffande.

Ja, allt detta är naturligtvis ett fåvitskt tal för alla dem, som hänga fast vid den nuvarande samhällsordningen. Men, mina herrar, tiden har dock ridit fort under de sista åren, och det går icke att i likhet med herr Lindman i hans Boråstal förklara, att socialiseringstanken och tankarna på den industriella demokratien äro, som han uttryckte sig, endast fantasifoster, som han hoppades skola försvinna, när revolutionsruset är över. Nej, det är inga fantasifoster. Vi stå mitt uppe i strömmen och komma icke ifrån det, även om man kan tvista om vägarna med avseende på äganderättens överförande och med avseende på den industriella demokratien. Men om en sak tror jag icke man kan tvista, och det är, att denna sak oundgängligen tränger sig fram och måste vinna beaktande.

Jag har, herr talman, ansett skäligt att anföra några dylika synpunkter under denna remissdebatt. Jag har gjort det så mycket hellre som de botemedel, som från herr Lindmans sida föreslagits, när det gäller att komma ut ur det nuvarande systemet, ha framstått för mig som ingenting annat än *eländiga plåstringsförslag*, med vilka man icke kan hjälpa sig framåt. Vad vi nu behöva är en politik, som förstår att gripa nationen i dess innersta genom att gå aggressivt fram mot storfinansens herravälde i detta land. Innan den demokratiska politiken förstått, att detta är dess huvuduppgift, så kommer den enligt min bestämda övertygelse icke någonstans. Vi ha fått demokratien — det är sant — visserligen icke ännu fullt utträdd i livet, men den kommer. Jag erinrade förra remissdebatten därom, att man därmed endast rivit den *en* muren: muren mellan folket och staten. Men det återstår att riva denna *andra* mur, som var den farligare, den mellan folken och egendomen. Det är den uppgiften, som måste lösas. Och min bestämda övertygelse är, att, om icke svensk demokratisk politik tager upp dylika uppgifter på allvar, så har icke heller demokratien någon mening, och det blir hos oss som på andra ställen. att man trodde man fått demokrati, medan man i stället fått en finansiell oligarki, som bestämmer det hela trots den allmänna rösträtten. Det är ur sådana förhållanden, som en så förfelad och falsk åskådning som bolsjevismen uppstiger och har sin näring. Och därför är det också enligt min mening alldeles uppenbart att lika väl som det är ett intresse för demokratien att gå kraftigt fram gentemot den allhärskande storfinansens, så har den också intresse av att söka förhindra att dylika åskådningar som rikta sin spets mot demokratiens själ uppstå. Men för att kunna göra detta måste en helt annan politik upptagas än den hittills bedrivna. Det går icke med herr Lindmans recept. Det går icke med herr Olssons i Kullen-

bergstorp recept. Det kan icke gå med mindre än att man inser och förstår, att vi måste börja röra vid privatkapitalets herravälde här i landet, att vi måste taga ett krafttag med storfinansens övermakt. Göra vi icke detta, så ha vi icke heller några utsikter att nå den frihet och det lugn, om vilka herr Lindman uttalade så varma önsknigar.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Porta.)

Hans excellens herr statsministern E d é n: Herr talman, mina herrar! Den andre talaren i dagens debatt, herr Vennerström, hade anledning att med en blandning av tillfredsställelse och en smula ironi konstatera, huru han och herr Lindman, den förste talaren i dag, befunno sig, jag vill icke säga på samma linje — ty det vore mycket orättvist mot herr Lindman — men åtminstone uti en jämförlig angreppsställning. Det är ju i och för sig ingenting onaturligt, att så är förhållandet, då de båda ärade representanterna äro företrädare för partier, som båda, om också från vitt skilda utgångspunkter, icke vilja godkänna den politik, som regeringen fört. Men det bör i sanningens namn genast framhållas, att när man följde anförandena i deras enskilda punkter, så var det knappast mer än på en enda punkt, såvitt jag kunde finna, som de båda ledarna för oppositionella grupper ens snuddade vid varandra — jag syftar på frågan om nationernas förbund — medan på alla andra punkter motsättningen mellan de båda inbördes var i sak minst lika stor som den var från var och en av dem gentemot regeringen. Det kan kanske icke vara utan sitt värde att från början konstatera detta grunddrag i den parlamentariska och politiska situationen. Var och en bör sedan därav kunna draga den slutsats, som torde böra dragas, nämligen att det är skäl att icke endast fästa sig vid det faktum, att opposition kommer från olika håll, utan också att något se till, huruvida denna opposition från olika håll är av beskaffenhet att kunna gemensamt förenas till några positiva linjer. Jag skall ha åtskilligt tillfälle att i det följande återkomma till denna synpunkt. Jag har emellertid velat hålla fram den redan från början; den förtjänar verkligen att hållas i minnet vid den fortsatta remissdebatten.

Ifråga om utrikespolitiken var det uteslutande herr Vennerström, som upptog till utförlig behandling Sveriges förhållande till sovjet-Ryssland. Som bekant är det ingalunda för första gången som han i dag behandlat detta kapitel. Nu liksom vid föregående tillfällen skall jag uttryckligen säga ifrån, att i alla väsentliga drag är den framställning, som herr Vennerström givit av denna regerings hållning till den ryska frågan oriktig, vrängd och fullständigt missvisande både ifråga om fakta och ifråga om innebörd.

Det är icke sant, vare sig att Sverige genom att upphöra med de icke officiella förbindelserna med sovjet-Ryssland i slutet av 1918 tog ett första steg ut ur sin neutralitetspolitik eller att det sedermera har tagit ett andra och ett tredje steg ur samma neutralitetspolitik.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vad som skedde i slutet av 1918 var, såsom gång på gång har i denna sal och annorstädes framhållits, helt enkelt, att Sverige icke kunde uppehålla de faktiska förbindelserna med den rådande makten i Ryssland på grund av det sätt, varpå denna rådande makt allt från året 1918 dels behandlade svensk egendom och svenska undersåtar i Ryssland, dels utsatte svenska undersåtar i Ryssland, bland dem även Sveriges legation, för en sådan brist och nöd, som gjorde det omöjligt för dem att där kvarstanna, och dels slutligen genom sin representant här missbrukade det medgivande om vissa diplomatiska privilegier, som var honom givet. Detta var anledningen till att de faktiska förbindelserna då upphörde. Och det var ingenting annat, än vad man både kunde och borde göra med hänsyn till förhandenvarande förhållanden, utan att vi för övrigt för vår del hade för avsikt att i någon mån lägga oss i Rysslands inre förhållanden eller dess yttre strider på olika fronter.

Herr Vennerström ville göra gällande, att den förklaring, som den svenska regeringen i höstas avgav till svar på den s. k. blockadnoten från högsta rådet i Paris, skulle inneburi ett ytterligare steg till brytning och ett ytterligare steg ur neutraliteten. Detta är oriktigt. Svenska regeringen har, såsom också blivit meddelat genom den offentliggjorda redogörelsen för kontentan i vår svarsnot, helt enkelt konstaterat, att Sverige icke har några förbindelser med sovjet-Ryssland, samt att det tillståndet har uppkommit dels på grund av sovjetregeringens eget handlingssätt mot oss och dels i hög grad på grund av de maktens politik, som behärska vägarna till Ryssland. För övrigt nöjde vi oss med att uttala, att Sverige efter de upprörande handlingar, som ha begåtts emot de fåtaliga svenska undersåtarna i Ryssland och mot själva svenska legationshuset under denna höst, naturligen icke hade någon anledning att förändra denna hållning. Något annat är icke sagt. Och något som helst band för framtiden vid nya förhållanden i den europeiska östern har den svenska regeringen icke påtagit sig.

Den ärade talaren från Västernorrland återkom i ett par punkter av sitt anförande till ett återopande av liberalismens gamla, stolta tradition att behålla för svensk politik och för svenska handelsförbindelser »öppen dörr åt alla håll». Ingenting skulle vara kärare för den nuvarande svenska regeringen, än om detta vore möjligt. Men talaren behagade observera två fakta. Det första, att det tjänat icke mycket till att *önska* »öppen dörr» för handelsförbindelser med ett land, där det överhuvud taget under den senaste tiden visat sig omöjligt att göra handelsutbyte på grund av det sätt, varpå svensk egendom och svenska undersåtar blivit behandlade. Och det andra, att denna öppna dörr beror icke av Sverige; dörren är *stängd*, icke av oss utan av Rysslands grannar och av de makter, som ännu hålla krigsskepp i Östersjön och avspärra den lilla strandremsa, som sovjet-Ryssland har i Finska viken eller rättare hade, medan havet låg öppet. Det är helt enkelt meningslöst att skylla på svenska regeringen, att dörren är stängd. Det är icke

på oss det beror, utan på Ryssland självt och den europeiska politiska situationen, att Ryssland nu är fullständigt avspärrat från Sverige. Och det skall under sådana förhållanden ändå icke lyckas — huru mycket man också synes göra sig besvär med att försöka det — att intala de skaror av svenska arbetare, vilka äro selsatta i företaget, som äro beroende av export bl. a. österut, att denna export hindrats genom den svenska regeringens politik och åtgöranden. Det är icke så. Den har hindrats genom Rysslands eget kaotiska tillstånd, genom det tillstånd, som gjort, att detta land icke självt kunnat uppehålla handelsförbindelser, och genom en avspärrning, som genomförts av andra länder och icke av oss.

Det riktades alldeles nyss till den ärade representanten en fråga av en talare på Upplandsbänken: Vad är meningen med detta ständiga tal om att Sverige skall öppna dörren? Vill herr Vennerström mobilisera och öppna den med våld? Såvitt jag kan förstå, finns icke någon annan utväg, om han skall tänka sin tanke ut. Och det skulle jag dock vilja säga, att en politik, som direkt eller indirekt för Sverige in i en sådan situation, den politiken tror jag icke det svenska folket skall låta locka sig till av vare sig den ena eller den andra agitatoriska advokatyren för bolsjevikerna. Herr Vennerström inpassade i en av de små blommor till regeringen, som han så klädsamt anbragte här och var i sitt anförande, ett ord om begravningsstämning. Jag tror för min del, att om herr Vennerström vill uppdriva någon slags stämning i denna sal eller i detta land för en politik, som engagerar oss i äventyr för att bistå Sovjetryssland, då kan han så gott först som sist bereda sig på att han får vara med om en begravning av den förhoppningen.

Den ärade talaren behagade slutligen också fråga, om man icke i Sverige har sinne för Rysslands nöd, likaväl som man har sinne för Österrikes. Jo, herr Vennerström, det tror jag man har i hög grad, och jag har för min del bevis för att detta sinne finnes. Men det är icke möjligt, att det kan framträda i verksamhet på samma sätt som medlidandet med andra av kriget förhärjade länder och efter fredsslutet blödande länder. Det är icke möjligt, att det kan framträda på samma sätt ifråga om Sovjetryssland helt enkelt därför, att Sovjetryssland lider under en regim, som, såvitt man kan döma på detta avstånd, själv i det väsentliga har skuld till nöden i Ryssland. Så länge det är fallet och så länge dessutom den redan berörda avspärrningen fortgår, så länge är det klart, att det icke är möjligt för den svenska barmhärtighetskänslan att verka, så som den ville verka, även till hjälp för de lidande människorna i detta stora land.

Det må, herr talman, vara nog angående detta kapitel, som egentligen redan borde vara tillräckligt debatterat både här och annorstädes.

Jag vänder mig till en annan punkt på det utrikespolitiska området, frågan om nationernas förbund. Innan jag det gör, nödgas jag dock uttala någon överraskning över att herr Lindman icke för-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.) står, vad det var för en innebörd i det telegram, som jag avsånt till den franske konseljpresidenten och ordföranden i fredskonferensen, herr Clemenceau, till svar på hans telegram. Herr Lindman är, såvitt jag vet, tämligen ensam om denna bristande förmåga att förstå. Jag tycker mig ha funnit, att den svenska pressen av skilda färger däremot förstätt det väl. Telegrammet innebar naturligtvis helt enkelt en akt av vanlig hövlighet och artighet på grund av den uppmärksamhet, som visats Sverige genom det till mig adresserade meddelandet om att freden var slutet. Att däri då också inflöt en lyckönskan till Clemenceau, såsom det uttryckligen sades, i hans egenskap av fredskonferensens president, det är icke mera än vad man har rätt att vänta efter ett meddelande om att freden äntligen hade blivit definitivt slutet. Om fredens beskaffenhet behöver jag icke säga, att det telegrammet icke på något sätt uttalar ett omdöme.

Vad nationernas förbund angår, var herr Vennerström färdig med att utan vidare bryta staven över denna organisation och att för Sveriges del dekretera, att Sverige icke kunde ingå i detsamma. Jag antecknade de ord, med vilka herr Lindman avslutade denna del av sitt anförande. De vore anmärkningsvärt mera försiktiga. De innehöllo endast, att han i den viktiga frågan förutsatte, att Sverige skulle intaga en sådan hållning, som dikteras av tanken på Sveriges självständighet, oberoende och välfärd. Jag tror, att detta är ett program, som vem som helst kan underskriva, i all synnerhet om i begreppet Sveriges välfärd också, som tillbörligt är, inrymmer vederbörlig plats åt Sveriges plikt såsom en medlem, och en medlem med traditioner, i det gamla europeiska statssystemet, — åt Sveriges plikt att veta hävda sin plats i Europas gemensamma rådslag, när tidens nya uppgifter komma, och hävda den på det rätta sättet. Jag har icke anledning och kan icke heller finna, att det vore lyckligt att nu närmare gå in i detta spörsmål, allvarsamt, invecklat och ömtåligt som det är. Jag skall endast säga, att det är regeringens avsikt att, innan dess ståndpunkt bestämmes och den förebådade propositionen framlägges, i detta ärende hålla så nära samråd som möjligt med riksdagens egna, av kamrarna utsedda förtroendemän.

I visst samband med de utrikespolitiska spörsmålen förekom en detaljanmärkning från herr Vennerström, att regeringen utvisat en tysk vid namn Münzenberg. Han frågade om anledningen. Anledningen är, såsom jag förvissat mig om, att denne man är en känd internationell revolutionär, som på grund av sin verksamhet redan har blivit utvisad exempelvis från Schweiz, som dock har sådana asyltraditioner.

På det inrikespolitiska området har det talats åtskilligt om bekymren över vad herr Vennerström kallade sammanblandning av enskilt intresse och offentlig verksamhet. Det torde icke väntas, att jag skall gå djupare in i detta kapitel. Det må vara nog, att jag för mig själv och mina kolleger hävdar ett bestämt anspråk på

att få anses företräda den principen, att här skall vara ovillkorlig boskillnad mellan de två, enskilt intresse och offentlig verksamhet. Jag tror mig verkligen för min personliga del hava rätt att avvisa sådana ord, som föllo från herr Vennerström, att från mig skulle hava kommit någon uppmuntran till vad han karaktäriserade med ett gammalt, på sin tid i helt annan mening använda, stridsord såsom »ruttenhet i förvaltningen». Jag protesterar mot varje sådan antydan. Min offentliga bana torde vara tillräckligt bevis i det avseendet. Herr Vennerström sökte motivera sitt påstående med ett citat från en debatt i våras, då jag mot ett angrepp från samme talare avgav förklaring, varför min kollega utrikesministern behållit en viss post, nämligen i tobaksmonopolets styrelse. Den skall vara antingen mycket omdömeslös eller också mycket förblindad av partihat, som icke förstår, att med ett sådant medgivande, i laga ordning givet av Kungl. Maj:t, att behålla en plats i en sådan institution har på intet sätt trätts för nära principen om att skilja mellan enskilt intresse och offentlig verksamhet.

I detta sammanhang berördes såväl av herr Lindman som även av herr Vennerström det bedrövlige företaget Svensk import. Herr Vennerström gav emellertid en alldeles oriktig framställning av detta företags ställning i förhållande till regeringens avgöranden. Han ville antyda, att detta företag varit för sin verksamhet beroende av regeringens licenser. Det kan vara skäl att äntligen försöka få slut på en sådan oriktig föreställning. De licensfrågor, som regeringen behandlat, ha under dessa år, och det förstår var och en, som tänker sig in i saken, egentligen rört exportlicenser, men då ifrågavarande bolag, såsom också namnet antyder, egentligen sysslat med import, så har det redan på denna grund haft högst obetydligt i detta avseende att göra med regeringen. Vad dess förhållande till underordnade kristidsmyndigheter angår, har man med rätta i den offentliga debatten fäst uppmärksamheten på tecken till en sammanblandning mellan företaget och Stockholms läns livsmedelsstyrelse. Denna fråga är bragt under undersökning. Herr Lindman ansåg, att undersökningsmyndigheten icke skulle vara tillfredsstäl- lande, då uppdraget lämnats åt folkhushållningskommissionen. Jag vill fästa uppmärksamheten på att det icke är folkhushållningskommissionen såsom sådan, som utför undersökningsuppdraget, utan dess juridiska avdelning, vars chef är en av riksdagens egna, såvitt jag vet, av samtliga partier korade förtroendemän, militieombuds- mannen. Att en sådan nämnd skall vara kapabel både att fullfölja undersökningen och att föra den till botten, såsom det är regeringens allvarliga och bestämda önskan, att det skall ske, borde ändå icke här underställas något tvivelsmål. Vilka åtgärder som sedan skola vidtagas, när undersökningsresultatet från det hållet kommit, det blir naturligtvis beroende på detta resultat, men icke komma vi för vår del att lägga fingrarna emellan, därom kan kammaren vara viss.

Herr Lindman rörde helt kort i detta sammanhang vid proble- met om en allmän undersökningskommission. Jag torde hava skäl

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.) att vid sådant förhållande och på grund därav, att spörsmålet även kommit fram i motioner, dröja ett ögonblick vid detta mycket omdebatterade projekt. Därvidlag ber jag herrarna att först hava godheten iakttaga en hel mängd missuppfattningar, som göra sig gällande, icke minst i de väckta motionerna, de missuppfattningar nämligen, som framträda rörande beskaffenheten av den nu existerande revisionen. Det anföres i motionerna, att det visserligen finnes en överrevision, men att man skulle behöva en ny undersökningskommission, på den grund att dels överrevisionen icke vore tillräckligt kvalificerad dels dess uppdrag icke tillräckligt vidsträckt. I detta avseende skall jag framhålla, att överrevisionen har i uppdrag att verkställa en fullständig granskning av alla kommissionernas och dem underlydande organs förvaltning, och att således intet som helst, som rör denna förvaltning, är undantaget. Naturligtvis inbegripes i uppdraget även att se till, om någon över- eller underordnad tjänsteman i den utomordentliga kristidsförvaltningen har begagnat sin ställning till egen vinning. Detta uppdrag finnes redan givet, och det behöver icke givas på nytt, såsom i motionerna yrkas. Över huvud taget kan man, såvitt jag förstår, icke åt en undersökningskommission ge en större myndighet, än den nuvarande överrevisionen har. Allra minst behövs det, såsom det antydes i motionerna, något nytt för att bereda tillfälle att granska de hemliga handlingarna. Genom ett formligt beslut i höstas har regeringen uttryckligen förklarat, att även de hemliga handlingarna skola ställas till förfogande för överrevisorerna, sedan de väl begärt dem, och därtill hava de tillfälle genom en särskild förteckning över dessa hemliga handlingar. Att sedan offentliggörandet av de hemliga handlingarna, därest detta skulle komma i fråga, får bero på regeringens prövning, det har regeringen varit absolut tvungen att bestämma av internationell hänsyn och gällande grundlagar.

Alltså, uppdraget är så fullständigt, som det kan vara. Behövs det då någon annan organisation av arbetet? Ja, på den frågan må var och en tänka efter svaret. Överrevisionen består av män, som delvis tagits inom riksdagens tre stora partier, och varje person är vald med hänsyn till hans förtrogenhet på olika sätt med det uppdrag, som kommer i fråga. Jag påpekar, att bland dem sålunda redan finnes en högt ansedd affärsman och en högt kvalificerad jurist, — kategorier som man begär i motionen — och i spetsen för dem står en av rikets mest använda och mest betrodda finanstjänstemän. Sedan hava dessa revisorer till sitt förfogande en personal, vars omfattning torde kunna förstås, om jag omnämner, att budgeten för denna underordnade personal, om jag icke minns fel, årligen går upp till 300,000 kronor. Det är en teknisk och administrativ personal så omfattande, att vi icke ha kunnat förstå, att revisorererna behöva bättre utrustning. Men jag tillägger, att skulle något som helst önskemål i det fallet från dem framställas, skola vi givetvis vara beredda att efterkomma det.

Jag ber herrarna att, innan man faller till föga för ett visst po-

pulärt slagord, tänka sig in i denna situation och sedan göra sig den frågan: är det rimligt att kasta överbord denna faktiskt redan existerande undersökningskommission? Ty en undersökningskommission är just, vad överrevisorerna äro. Är det rimligt att kasta denna överbord för att skapa en ny, som skall börja — var? — och på vad sätt? — om icke med att fullfölja vad den föregående redan gjort? Ingenting skall från regeringens sida underlåtas för att understödja den pågående granskningen, där det behövs. Men regeringen kan icke giva något slags bifall till ett yrkande, som är så oklart i fråga om sina syften och sina medel som det nu föreliggande. Alldeles särskilt anser jag mig skyldig att framhålla, att det går dock icke an att generalisera, vad som nu åtminstone anmälningssvis har kommit fram mot en enda livsmedelsstyrelse i ett enda län eller mot vissa ledamöter av densamma, och på detta bygga en förkastelsedom över hela den kristidsförvaltning, som nu dess bättre i allt väsentligt kunnat avvecklas. Regeringen har den allvarliga önskan, att varje verkligt berättigat klagomål, varje klagomål, som ger grund för sig, skall upptagas till sträng och noggrann granskning. Men regeringen är också skyldig att varna för sådana allmänna tillvitelser, som sätta en fläck på de många hundrade oförvitliga män; som arbetat i kristidsförvaltningarnas otacksamma värv. Det borde var och en ihågkomma, innan han kommer fram med dessa miss-tänkliggörande antydningar utan att stödja sig på fakta.

Jag skall övergå till de spörsmål, som utgjorde huvuddelen i herr Lindmans anförande och i viss grad återkommo i herr Olssons i Kullenbergstorp yttrande: de ekonomiska förhållandena, som ur olika synpunkter och på olika områden uppväckte talarnas bekymmer. Inledningsvis må då erinras om att regeringen själv har, såsom jag tror, med tillräcklig klarhet och styrka påpekat dessa bekymmersamma förhållanden. Vi hava ingalunda dolt dem; vi hava också, i den mån det varit möjligt, sökt komma till rätta med dem. Under sådana förhållanden, mina herrar, kunde vi väl vara överens om att i denna debatt och i de följande, som komma att föras under denna riksdag, ha vi ur sakens synpunkt skäl att lämna åsido alla allmänna deklamationer, alla allmänna fraser och uttryck om sparsamhet, arbete, hederlighet, noggrannhet. Om de principerna äro vi på förhand ense. Konsten är att i denna mycket invecklade ekonomiska situation göra någonting av sparsamheten, göra någonting av teorien om att omlägga skattebördan, göra någonting av teorien om att minska utgifterna.

Jag behöver icke uppehålla mig vid ett sådant hugskott som herr Lindmans, att det kunde vara skäl, att man redan nu började att på förhand täcka blivande förluster på statskommissionerna, och att man borde för detta ändamål hava reserverat kassafonden i stället för att anlita den till statsregleringarna 1920 och 1921. Jag anmärker mot denna tanke först och främst, att statskommissionernas hela resultat ännu icke är klart. Jag tror mig kunna hoppas, att flertalet av dem komma att gå ihop eller gå med något litet över-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
n. n.
(Forts.)

Fid remiss av
statsverks-
propositioner
m. m.
(Forts.)

skott, just den marginal som kan vara behöfvlig, medan däremot en av kommissionerna uppenbarligen blir ett sorgebarn, nämligen bränslekommissionen. Inom parentes, om vi nu ha att dragas med detta sorgebarn, mina herrar, så är det tack vare den organisatoriska förmåga och den syn på behandlingen av det stora bränsleproblemet, som anlades av den regering, i vilken herr Lindman senast satt. Det var denna regering, som skapade bränslekommissionen, lade upp hela dess organisation och lät den slå in på sådana vägar, som fört oss dit, där vi stå. Men i varje fall, när resultatet av bränslekommissionen föreligger, är det skäl att tala om täckning av förlusterna. Att nu i förväg reservera kassafonden för detta ändamål — jag frågar: skulle icke detta hava gjort nödtvånget av ökade skatter redan 1920 eller 1921 eller under båda åren ännu starkare, än det är nu? Å ena sidan säger man: det framlagda förslaget till inkomstskatt är betungande. Å andra sidan säger man: låt oss reservera kassafonden för en blivande förlust och taga ut nya skatter. Vad är detta för finanspolitik, mina herrar? — Jag lade naturligtvis märke till, att herr Lindman omnämnde eventualiteten av tullar på lyxvaror. Men jag tror, att han själv bifogade den alldeles riktiga anmärkningen, att i grunden giva sådana tullar på verkliga lyxvaror så ofantligt litet. Skola de giva någon summa, som kan vara det minsta avsevärd, får man gå in på konsumtionsartiklar för den stora massan av det svenska folket, och jag tillåter mig draga i tvivelsmål, att man är synnerligen benägen att så göra med den naturliga följden, att dyrtiden ytterligare stegras.

Vad som för övrigt i herr Lindmans anförande anfördes om möjligheter för nedbringande av utgifterna har i allt väsentligt mitt livliga intresse och instämmande. Även jag skulle önska, att man skulle kunna nedbringa kommittékostnaderna, att man skulle kunna begränsa antalet ämbets- och tjänstemän, i varie fall deras tillväxt i antal. Men peka på någon serie av kommittéer, som kunnat undvaras, peka på något särskilt område, där man verkligen vet och icke blott med allmänna ord tror sig kunna hoppas på att en minskning av tjänstemännens antal kan äga rum. Där sitter knuten. Det är icke under dessa sista år, som tjänstemännens antal vuxit så våldsam, särskilt icke i affärsverken. Detta har, såsom också framgick av herr Lindmans siffror, skett under tiden 1913—1918. Under den sista tiden har pågått och pågå alltiämt särskilt inom järnvägarna ett mycket allvarligt arbete för att nedbringa personalens antal. Jag har icke för ögonblicket siffror till hands, men jag tror mig kunna säga, att det resulterat i ingalunda oväsentliga indragningar. Och det är vår allvarliga önskan inom regeringen att stödja och pådriva ämbetsverket, som alltiämt fortsätter på denna väg.

Herr Lindman talade till sist om att man »på något sätt», såsom orden föllo, skulle skapa förbättrade förhållanden mellan export och import. Ja, det är så sant, som det är sagt, att man önskar detta »på något sätt» — men på vilket? Ingen har ännu visat någon framkomlig väg. Skulle en sådan hänvisning ligga i påpekandet av veteimportens dyrbarhet, då skall jag blott be att få ställa ett par frå-

gor. Den första: har man lagt märke till, att när spannmålsregleringen avlyftades i höstas, det i kontraktet med kvarnarna, som av riksdagen godkändes, uttryckligen ålades dessa kvarnar att tillhandahålla såväl vete som råg i mån av behov, även genom import? Riksdagen har således själv fastslagit, att den förutsätter en import efter behov. För det andra: har man lagt märke till, att det, som hittills blivit importerat eller kontrakterat till import eller för vilket skeppsrum är berett genom de i tidningarna omnämnda avtalen med de svenska redarna, — att denna mängd av vete tillsammans med det importöverskott, som fanns vid det nya konsumtionsårets ingång i höstas, såvitt man kan bedöma, nätt och jämt motsvarar den normala importen av vete under tiden före kriget? Så länge detta är förhållandet, får man dock se sig före, innan man mot denna veteimport väcker en opinion, som man icke torde kunna tillfredsställa. Och i varje fall, mina herrar — där kommer sakens kärna — glömmen icke, att i samma stund som det blir tal om att på konstgjord väg reglera eller nedsätta den fria importen, i samma stund anmäler sig, såvitt jag kan förstå, ovägerligen kravet på ny ransonering av mjöl. Jag kan åtminstone — och i likhet med mig de, som sysslat med denna sak — icke se, att det skulle vara möjligt att genomföra en begränsning av vetekonsumtionerna tvångsvis och i verklig omfattning utan en sådan ransonering. Jag frågar, om de, som ropa på begränsning, också vilja taga ransonering? Jag tror icke, att detta är förhållandet.

Härmed torde jag hava gått igenom det väsentligaste av det ekonomiska program, som låg i herr Lindmans anförande. Jag kan icke finna, att där är givet ett enda positivt uppslag av den art, att man kan ta på det. Jag är tacksam och hela regeringen är tacksam för varje hjälp till att arbeta på en ekonomiskt sund begränsning i dessa hårda tider. I det fallet finnes icke och skall för oss icke finnas någon skillnad i vår ställning till olika partier. Men jag anhaller livligt, att man då icke inskränker sig till allmänna talesätt utan kommer med praktiska förslag, vilka det är möjligt att sakligt pröva; förr ha vi icke mycket glädje av önskemålen.

Det tredje huvudområdet, som har förekommit i debatten särskilt från herr Lindmans sida, rörde de nuvarande arbetskriserna eller kanske, om jag följer hans egen tankegång, vad han ansåg vara följden av åttatimmarslagens införande. Det vare långt ifrån mig, mina herrar, att återupptaga den stora principdebatten på detta område; den är förd till slut. Men jag kan icke underlåta att göra ett par anmärkningar rörande en detalj i herr Lindmans principställning i denna sak. Herr Lindman vände sig även nu emot det omdöme, som regeringen tillät sig fälla i höstas, nämligen att åttatimmarslagens grundsats var så nära som möjligt — så lydde orden — ett internationellt faktum. Han anförde däremot, att på kongressen i Washington hade Förenta staterna icke varit med, och man visste icke, hur kongressens resolutioner skulle utföras ens i andra länder, bland dem Kanada. Med anledning härav skall jag tillåta mig framhålla, för det första att kongressens resolutioner i denna sak fattades

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.*

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Porta.)

med en enighet, som synes hava varit utomordentlig — såvitt jag kunnat inhämta, har av samtliga därvarande representanter för regeringar, arbetsgivare och arbetare endast en enda av arbetsgivarna gjort ett principiellt motstånd mot resolutionerna. Vidare: bland de länder, vilkas representanter intensivast arbetade för att få resolutionerna igenom, voro England och Frankrike, som ju också genom sina representanter bildade kärnan till kongressen, och i båda delegationerna, både den engelska och den franska, sutto av regeringarna högt betrodda män, i den engelska skulle jag tro till och med en ledamot av själva krigskabinetet. Ett sådant förhållande visar bäst, att man i båda dessa länder synes vara fullt på det klara med att denna princip nu måste genomföras, såsom för övrigt också framgick av vad vi kunde anföra redan i höstas. Vad Kanada angår, har herr Lindman uttalat vissa tvivelsmål, om det skulle komma att gå med på grund av Förenta staternas ställning. I anledning härav skall jag efter benäget meddelande från en delegerad vid kongressen tillåta mig framhålla, att Kanadas officiella representant, som företrädde den kanadensiska regeringen, uttryckligen förklarar, att Kanada icke komme att i sin hållning låta leda sig av Förenta staternas blivande hållning, utan att Kanada för sin del beträffande arbetarefrågan redan godkänt de principer, som det var tal om genom sitt godkännande av fredsfördraget. Återstår sålunda Förenta staternas hållning. Därom kan jag icke säga något. Därom känner jag intet. Men det bör vara klart, att om alla andra europeiska länder funnit sig kunna och böra handla i denna sak utan att invänta Förenta staterna, om principerna likaså accepterats av Förenta staternas närmaste granne, då torde det vara för mycket begärt, att Sverige skall kunna undandraga sig att taga hänsyn till ett — jag säger det än en gång — så gott som färdigt internationellt faktum.

För övrigt, mina herrar, kärnan i läget just nu är denna: Har den nuvarande oron på arbetsmarknaden sin förklaring i 8-timmarslagen? Skulle ställningen ha varit bättre nu och under närmast föregående månader, om denna lag icke kommit till? Jag skall icke göra några svartmålningar. Det förbjuder mig min känsla av ansvar uti denna situation. Men det vill jag hava sagt, att mycket illa bedömer man förhållandena inom den svenska arbetarevärlden, om man tror, att ett underlåtande att reglera 8-timmarsdagen under föregående år hade skapat någon slags ro på arbetsmarknaden. Jag tror, att vi kunna lugnt säga, att då först hade arbetsstriderna blivit så omfattande och så djupgående, att man nödgats hysa allvarliga bekymmer för deras rimliga lösning. Såsom det nu är, har åtminstone den stora tvistefrågan om arbetstiden blivit avförd. Den är reglerad genom lag. Striden gäller nu dels andra frågor, oberoende av lagen — ty det är att märka, att konflikterna med järnbruksarbetarna, med träarbetarna och vid Trollhättan uppkommit oberoende av denna lag — och dels — det är sant — vissa svårigheter, när lagen skall börja att tillämpas. Detta gäller särskilt den stora och svårartade verkstadskonflikten. Vi äro fullt medvetna om att dessa svårigheter blivit större, än vi väntat. Men vi ha aldrig lovat, att

8-timmarsdagen skulle medföra ett idealtillstånd av arbetsfrid och arbetsro. Vi ha endast sagt, att sadant som läget var, den lagen var nödvändig för att skapa *föresättningar* för att över huvud taget kunna åstadkomma arbetsfrid och arbetsro. Och den förhoppningen, att så skall kunna ske, ha vi icke släppt trots konflikterna.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Det har ifrån herr Vennerströms sida gjorts någon antydning om regeringens hållning till konflikterna. Jag skall till detta säga följande. Regeringen känner sig i dessa konflikter liksom i de föregående pliktig att uteslutande uppträda såsom den högste företrädaren av det allmännas och samhällets intressen, och regeringen kommer icke att göra sig till part i saken vare sig på ena eller andra sidan. Regeringen kan dock icke underlåta att med anledning av vissa företeelser framhålla, att det är oberättigat, när man i dessa strider på sina håll försöker att tolka 8-timmarslagen så, att de 48 timmarnas normalarbetstid i veckan skulle i sig innesluta raster av olika slag. Detta har aldrig varit lagens mening. Meningen har varit, att de 48 timmar, som lagstadgats, skola vara effektiv arbetstid. Den principen har också regeringen själv genomfört vid de regleringar av arbetet, som skett exempelvis vid flottans varv, arméns verkstäder, järnvägarnas verkstäder o. s. v.

Jag vill också be att få betona, att regeringen med bekymmer och beklagande ser de tecken till en viss stridsstämning, som här och var göra sig gällande å ömse sidor. Det förefaller, som om återigen skulle dyka upp någonting av den gamla bedrövliga tanken, att det är nödvändigt att företaga en stor strid då och då till blodavtapping, till ekonomisk utmattning å ömse sidor för att sedan komma överens. Jag kan icke hjälpa, mina herrar, att en sådan tankegång påminner mig — såsom jag visst för övrigt antytt en gång offentligen — om den över all måtta olycksbringande tankegång, som på sin tid förde till världskriget. Då sade man också: »Världskriget är oundvikligt. Det är så gott att taga det först som sist.» Nu resonerar man i dessa mindre förhållanden: »Det får lov att bli en kalabalik, en sammandrabbning. Vi taga den så gott först som sist.» — Nej, mina herrar, tiden borde verkligen vara inne för både arbetsgivare och arbetare liksom för oss alla i denna folkrepresentation att lägga bort denna ekonomiska katastrofteori, som alltjämt dyker upp. Vi borde ha lärt oss inse, att nu är tiden så pass allvarsam, nu behöva vi så nödvändigt taga vara på våra krafter och våra resurser, att varken arbetsgivare, arbetare eller samhället hava råd att ge sig i strid, så länge den över huvud taget på något rimligt sätt kan undvikas. Det är den ståndpunkten, regeringen hittills intagit, då den mera på avstånd följt konflikterna. Det är den ståndpunkten, som ligger bakom regeringens beslut att tillsätta en medlingskommission. Vi våga hoppas, att det är den ståndpunkten, som skall göra sig gällande från olika håll och giva förstärkt auktoritet åt medlingskommissionens blivande arbete. Regeringen kommer att göra allt vad den förmår för att stödja medlingen och förekomma de ekonomiska och sociala olyckor, som skulle vållas av en förödande arbetsstrid.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Herr Lindman nämnde i förbigående i detta sammanhang ett par ord om åttatimmarslagens tillämpning. Jag har redan vid debatten härom i höstas uttalat, att jag för min del och med mig regeringen förutsatt och önskat en så smidig tillämpning av denna lag som möjligt, så att man skulle begagna alla de utvägar till mildringar och jämkningar vid övergången, som lagen verkligen ger. Nu har mot arbetsrådet gjorts den anmärkningen, att det icke visat en sådan smidighet. Det kan icke vara tal om att jag skulle fälla något omdöme om arbetsrådets verksamhet. Denna institution handlar säkert under djup känsla av sina plikter och efter bästa omdöme. Det skall därför icke missförstås, om jag öppet erkänner, att det i ett par fall även förefallit mig, som om man visat sig alltför sträng, och jag har icke underlåtit att låta denna mening komma till arbetsrådets kännedom, naturligtvis utan att göra anspråk på att arbetsrådet skulle följa annat än sin egen uppfattning. Jag skall emellertid än en gång understryka, och jag antar, att därvid en stor anslutning kan ske från olika håll, att det måste vara även i deras intresse, som hålla på denna lag, att tillämpningen blir förständig och måttfull och att i synnerhet nu i övergångstiden man verkligen använder sig av de möjligheter att lindra och jämka, som lagen medger. Jag tror också, att när man kan överblicka arbetsrådets verksamhet i dess helhet, skall man finna, att avlagen dock ingalunda äro så många, som det ser ut. De många bifallen bli ofta icke offentliggjorda. Det är avlagen, som draga uppmärksamheten till sig såsom prejudikatbildande och på grund av deras betydelse för dem, som drabbas därav.

Mina herrar! Jag tror mig hava berört huvudpunkterna i de anföranden, som hållits från olika grupper av oppositionen i denna kammare mot regeringens politik. Jag tillåter mig än en gång framhålla, att det som är kännetecknande för dessa anmärkningar är deras övervägande negativa hållning och deras brist på verkligt positiva anvisningar om vad man önskar skall ske. Regeringen, som ju arbetar i en tid, vars besvärligheter böra ligga i öppen dag för var och en, har ingalunda någon önskan än mindre något anspråk på att undgå kritik. Men regeringen har både önskan och känner sig berättigad till anspråk att, när kritiken antar så pass aggressiva former, som den har fått i synnerhet i tidningspressen — jag säger det uppriktigt: mindre i den ärade högerledarens anförande i dag — få veta, vad det är för en politik, man vill ha i stället för den, som man på detta sätt utdömer. Det är verkligen, mina herrar, icke något lekverk att under denna tid vare sig utåt eller inåt företräda det svenska samhällets fred, ordning, intressen och ekonomiska liv. De, som anse sig kunna döma över oss, må de säga ifrån, huru de själva vilja ha det! Först då är verkligen åt diskussionen givet ett innehåll, som kan ge några frukter.

Vi, som nu uppbära ansvaret och bördan, göra på intet sätt anspråk på någon ofelbarhet. Vi skola icke tillåta oss att på något sätt här framlägga någon meritlista från de gångna åren. Men det anse vi oss hava rätt att säga, att vad som har gjorts för Sveriges folk och vad som har hänt i Sveriges land från oktober 1917 och till

nu, berättigar oss till den frågan: På vilket sätt vilja herrarna i oppositionen göra det bättre?

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.*

(Forts.)

Herr Nilsson i Bonarp: Herr talman, mina herrar! Jag tror, att vi kunna vara ense om att det icke är något vidare angenämt att uppträda i andra kammarens talarstol, och det blir icke bättre, då man såsom jag har oturen att bliva uppropad närmast efter hans excellens herr statsministern. Emellertid vågar jag anhålla om ett par minuters uppmärksamhet för vad jag har att säga, Jag har begärt ordet för att till kammarens protokoll få antecknat några önskemål, som jag och många av mina yrkesbröder anse vara värda att komma under övervägande.

Tidens lösen är ökad produktion. Lantmännens uppgift härvidlag är att sträva efter ökad livsmedelsproduktion. Alla de medel, som kunna anlitas för främjandet av detta syfte, böra också komma till användning. Därom kunna vi ju vara eniga, men det är icke nog med detta, utan man bör också söka undanröjda alla hinder, som till äventyrs kunna förefinnas för ett framgångsrikt arbete för vinnandet av det stora målet. Ett av de hinder, som enligt min mening verka hämmande på livsmedelsproduktionen, ligger i de nu gällande exportförbuden å lantmannaprodukter. Vi hava haft att glädja oss åt en rik skörd av foder, av spannmål och av rotfrukter, och det är klart, att detta lett till en ökning av livsförnödenheterna. Men produktionen har ändå icke på långt när kommit upp till den omfattning, som den hade före kriget, utan mycket återstår ännu att göra för att komma så långt. Det kan bero på skilda anledningar. En av dessa kanske ligger däri, att det råder betydande brist på äggvitehaltiga foderämnen, vilka äro dyra och svåra att få till följd av de höga frakterna. Det är framför allt oljekakor, som det här gäller. Att produktionen icke ökats till samma nivå som före kristiden, kan också bero på att besättningarna mångenstädes ännu icke kunnat taga upp sig till full produktivitet efter de avknappningar, de varit satta på under kristiden.

Emellertid beror det helt säkert även på den omständighet, som jag nyss nämnde, nämligen på exportförbuden, ty det är klart, att, om icke den säkerhetsventil finnes, som ligger i en fri export, kan det vara svårt för lantmannen att planlägga sin produktion. Det råder en viss osäkerhet i fråga om dessa förhållanden. Man vet icke, av vilken anledning dessa förbud tillkommit. Sannolikt är, att de tillkommit för att hindra en utströmning av livsmedel, som man annars förmodat skulle komma att ske, men det kan också sättas i fråga, huruvida man icke har tänkt, att exportförbuden skulle bibehållas, tills det blir ett så starkt prisfall inom landet, att de kunna upphävas och när har man i så fall nått den lämpliga prisnivån. Det nuvarande tillståndet skapar emellertid en stor osäkerhet, och det vore önskvärt, att denna kunde undanröjas.

Jag hade därför tänkt, att till vederbörande departementschef göra en hemställan, om det icke kunde hava fog för sig att taga

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

under övertvägande, huruvida icke dessa exportförbud redan nu kunde upphävas. Jag kan ju förstå, att efter det stora tal, som nyss hållits, har regeringen icke aktat nödigt att avvakta vad jag har att säga, och därför är det ingen regeringsledamot närvarande. Jag förmodar emellertid, att vederbörande tager någon notis om vad jag uttalat, och då protokollet kommer vederbörande till handa, hoppas jag, att det också skall bliva beaktat.

En annan omständighet, som enligt min mening också verkar ogynnsamt på produktionen, äro de höga frakttaxorna på sådana jordbrukets hjälpmedel som gödningsämnen och kalk ävensom på förädlade lantmannaprodukter. Nu är det visserligen sant, att det gives restitution på frakten för kalk för jordbruksändamål, och det skulle enligt min mening kunna sättas i fråga, huruvida icke detta restitutionsförfarande skulle kunna utsträckas till att även gälla frakten för vissa lantmannaprodukter. Jag vill nämligen icke sätta i fråga, att taxorna skulle ändras, då det med den ringa räntabilitet, som statens järnvägar för närvarande lämna, icke skulle vara tänkbart att komma fram denna väg. Om man däremot för endast vissa varuslag kunde åstadkomma restitution för frakt, tror jag för min del, att det betydligt skulle underlätta varuförmedlingen, ty de nuvarande frakttaxorna verka i vårt vidsträckta land med dess långa avstånd fullständigt prohibitivt. Det kan finnas god tillgång på vissa livsförnödenheter i en del av landet, under det att brist eller knapphet råder i en annan del, men just de långa avstånden och de dyra frakterna göra, att en lämplig varuförmedling är alldeles omöjlig att genomföra. Det vore därför skäl i att taga under övertvägande, huruvida man icke skulle kunna utsträcka restitutionen av frakt även till vissa förädlade lantmannaprodukter, vilket skulle kunna vara till gagn icke blott för produktionen utan även för konsumtionen. Jag anser, att däri, liksom i mitt föregående förslag, ligger något verkligt positivt.

Det finns ute i bygderna ett allmänt missnöje med de truster och karteller, som framträda på olika områden. För min personliga del håller jag före, att icke alla truster och karteller äro av ondo, utan mången gång kunna dylika sammanslutningar hava en uppgift att fylla, då t. ex. genom förenklad administration, ett förbilligande även vara kan ske. Som regel tror jag likväl, att de leda till ett fördyrande, och att det därför vore önskvärt, att en undersökning gjordes angående förekomsten inom landet av truster och deras inverkan på landets ekonomiska liv och framför allt på prisbildningen samt i sammanhang härmed undersöka, huruvida åtgärder till hämmande av dylika sammanslutningar kunna från statens sida vidtagas. Då jag bläddrade igenom »Berättelse om vad i rikets styrelse sig tilldragit», fann jag bestyrkt, vad jag förut visste, att chefen för finansdepartementet den 22 december 1911 tillkallat trustsakkunniga. Dessa arbetade till rikets början, men sedan lär, enligt vad berättelsen ger vid handen, deras arbete hava inställts. Vad frukten av deras arbete blivit

känner jag icke. Hava de kommit till något resultat? Skola de fortfarande syssla med sin uppgift, vore det skäl i att de sökte utröna, dels vilka truster och karteller, som finnas, och dels vilka, som till äventyrs kunna vara till nytta, och vilka, som kanske hava en mindre god mission att fylla. De trustsakkunnigas tillvaro under så passiva former som nu är mera till skada än till nytta. Jag tänker mig, att det kan vara åtskilliga riksdagsmän, som i avseende å detta spörsmål hava uppslag att göra. Tror någon att det skulle leda till åsyftat resultat. Ingalunda. Antagligen skulle det utskott, vartill en sådan framställning remitterades, komma att säga ungefär så här: med hänsyn till det förhållandet, att förevarande fråga är föremål för utredning, hemställer utskottet, att motionärens framställning icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, och jag är fullkomligt övertygad om att kamrarna skulle följa utskottet häri. Följaktligen leder dessa trustsakkunnigas tillvaro mycket mer till skada än till nytta. Det vore skäl i att herr finansministern sökte blåsa liv i de döda benen.

Jag skall nu övergå till att säga några få ord i en annan fråga, som visserligen är mycket lokalt begränsad. Som herrarna särskilt ifrån södra Sverige känna, finns det i Kristianstads län och i Blekinge stora områden med mycket svag och mager sandjord. Denna jord har sedan långa tider använts för rågodling och för potatisodling. Enda möjligheten att hålla denna jord under plogen är att råg- och pottisodling kunna bedrivas med någon förtjänst. I år har det, som jag förut antytt, varit en riklig skörd på potatis, och det har så varit över hela landet. Den skånska och blekingska potatisen har därför icke rönt någon efterfrågan, och det är icke heller sannolikt, att den kommer att bli något efterfrågad. Följden har blivit, att där nere hava hopat sig väldiga massor av potatis, som hota att förstöras. I synnerhet är faran stor därigenom att det vid upptagningstiden eller strax dessförinnan inträffade nattfroster, som delvis gjorde, att en del potatis blev skadad. När denna nu sammanförts med frisk potatis, kommer hela lagret, som på detta sätt hopats, snart nog till förruttelse. Kunna icke lagren tillgodogöras för industriellt behov på ett eller annat sätt, så är risken för jordbrukarna där nere högst betydande. Det vore därför önskvärt, att det kunde vidtagas skyndsamma åtgärder, som möjliggjorde, att potatisskörden komme till användning. Det har rekommenderats, att den skulle användas till utfodring, och det sker också i mycket stor omfattning, men det är ju klart, att den massa, som finns, omöjligt kan tillgodogöras för utfodring på detta lokalt begränsade område. Det skulle naturligtvis lätt kunnat ske, om det varit fördelat över större delar av landet. Då skulle givetvis potatisen kunna användas till svinuppfödning, men som det är, låter detta sig icke praktiskt genomföras.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Jordbrukskonsulenten Ekerot, som är en på detta område synnerligen omdömesgill man, har bland annat framhållit, att både i fråga om hästar och nötkreatur, äro andra rotfrukter både lämpligare och bekvämare än potatis, något som alla jordbrukare nog äro i tillfälle att bestyrka. Han har också framhållit, att därest potatisen skulle användas till utfodring av svin måste svinstammen på en egendom i Kristianstads län ökas från 100 till 2,500 stycken, på en annan egendom från 300 till 5,000 stycken och hos mindre odlare skulle ökningen bliva relativt större. På grund av allmänt kända förhållanden har också svinbesättningen högst väsentligt decimerats, och detta gör även sitt till att de nuvarande lagren icke kunna tillgodogöras.

Vid dessa förhållanden hava emellertid jordbrukarna att motse högst betydande förluster. Potatisflingefabrikationen är, så vitt jag känner till, i det närmaste nedlagd. Den har för övrigt ådragit både statsverket och enskilda ganska betydande förluster. Potatismjölet tillverkas ju i ganska stor omfattning, och det skulle kunna ske i ännu större omfattning, därest icke såsom jag förut framhållit, gällande exportförbud utgjorde hinder däremot. Då återstår ingenting annat än att möjlighet kunde beredas att använda överskottet till brännvinsbränning. Rätt stora partier förtäringssprit hava importerats från Amerika. Man kan med all rätt, synes det mig sätta i fråga, huruvida en dylik import är nationalekonomiskt berättigad. Hade det icke varit klokare att använda det råmaterial, som finnes, och sålunda undvika att exportera sitt kapital.

Jag anser därför, att det varit min plikt att framlägga denna fråga, och anhåller, att vederbörande statsråd måtte skyndsamt taga i övervägande, huruvida icke något skulle kunna med det allra snaraste åtgöras för att bereda avsättning för denna potatis.

Det är åtskilligt annat, som jag här skulle velat påpeka, men under nuvarande förhållanden skall jag inskränka mig till de erinringar, jag nu har gjort.

Herr *Persson* i Fritorp instämde häruti.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare debatten rörande förevarande propositioner till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 4.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herrar *Nilsson* i Antnäs och *Bergström* i Högsön, nr 53, om anslag till fortsättning av inlandsbanan mellan Volgsjön och Gällivare m. m.; samt

herr *Wclin*, nr 54, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utfärdande av viss föreskrift i fråga om tillsättande av folkskolinspektörer.

Nämnda motioner bordlades på begäran.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,38 e. m.

In fidem
Per Cronvall.
